

Ludvig Stoud Platou
[Ludvig Stoud Platou]
Geografia

eli

M a a n O p a s.

Suomentama

A. E. Ahlgwistiltä.

Kuopiossa,
präntätty J. Karstenin tykönä.
1844.

Imprimatur:

HEER PROFESSOREN *J. M. Tengström.*

Sohdatus.

§. 1. Maan-opas. Maan Kartta. Maa-pallo.

Maanopas neuvo meille 1) Maan rakennuksen, suuruuden ja liikkumisen, 2) sen pinnan laadun ja hedelmät, ja 3) Maan päällä olevista kansakunnista.

Maan Kartta on isoimman taikka pienemmän maaosan ja siinä olevien merkittävien, niinkuin merien, vuorien j. n. e., kuvaus. — Maapallo on maan rakennuksen jälkeen tehty kera, johon on kuvailtu maita, vuoria j. n. e.

§. 2. Näköala. Ilmat. Maailma.

Näköalaksi taikka Taimaan rannaksi kutsomme me sen ymmärräisen alan, jossa maa ja taivas näyttävät tapaamaan toisensa.

Baltailmat ovat neljä: Pohja, Etelä, Itä ja Länsi. Se tieno taimaasta, josta aurinko näyttää nousevan, on Itä; se, jonne hän laskee, Länsi; se jossa

hän on puolenpäivän aikana, Etelä, ja se joka on etelän vastapäätä, Pohja.

Maailman mittaamattomassa avaruudessa (Täivaalla) kulkee lukemattomia tähtiä, jotka ovat havaitut olevan kahdenlaisia, nimittäin 1) senkaltaisia, jotka itsestään loistavat ja aina ovat liikkumatta; tällainen on aurinko ja usiammat tähdet; näitä kutsutaan kiintonaiseksi tähdeksi; ja 2) ne jotka itsestään ovat pimiät, ja aina olisivat semmoiset, jos toiset ei valkaiseisi heitä, ja jotka aina muuttauivat toisistaan ja muista maailman palloista; näitä kutsutaan liikuviiksi tähdeksi ja Pyrstötähdeksi. Edellisten joukko, joita on 11, kuuluu Maahan. Kaikki liikkuvaiset tähdet saavat valonsa ja lämpymänsä auringosta, pyöriissään sen ympäri suurissa soikeissa ratoissa, toinen toisiansa ulompana. Pyrstötähdet saavat, kiihkeään auringon ympäri, siitä valonsa, ja heidän ympärillään on kummallinen valkea pilvi, ja he seurataan säevastalta, jota me kutsomme Pyrstöksi. Se on hajotetun tukan näkönen, ja siitä on heitä muihen kielien jälkeen Ruotsissakin kutsuttu Komeetiksi, joka on niin paljo kuin Tulkatähdet. Neljän liikkuvaisen tähden ympärillä pyörii Kuita, jotka myös ovat pimeitä kappaleita, vaan valaistetaan Auringolta

Aurinko on kaikkein liikkuvaisten tähtien keskeissä. Sen ja Maan väliä on 12 millionia peninkulmaa. Aurinko ynnä liikkuvaisten ja Pyrstötähtien kanssa tekee meidän Aurinkokuntamme. Kuin kaikki kiintonaiset tähdet mahtawat olla auringoita ja heillä niinmuodoin mahtaa olla liikkuvia tähtiä ympärillään, niin on sillä tarwalla tuhat kertaa tuhansia Aurinkokuntia. Kaikki nämät yhteen luettuna kutsumme Maailmaksi, jonka avaruus, järjestys ja ihanuus mahtaa meissä vaikuttaa kirkkaan kummastelemisen ja kunnioittamisen sille Laupiaalle Olennolle, joka vanhurskaalla sanallaan on kaiken tämän tehnyt.

§. 3. Maan rakeus, suuruus ja liikkuminen.

Maa on melkeen ymmyrjäinen kappale, ja liikkuu vapaasti avaruudessa, niinkuin Aurinko, Kuu ja muutkin taivaalla olevat kappaleet, ilman että heillä on mitäkään waraa taikka napaa.

Maan ymmyrjäisyys todistetaan seuraavalla tavalla:

1. Kuin Maa kulkiissaan Auringon ympäri tulee Auringon ja Kuun välille, niin heittää se ymmyrjäisen warjon Kuun päälle. Kuin warjo on ymmyrjäinen, niin pitää myös Maan oleman ymmyrjäisen.

2. Ruin vuoret, firfontornit taikka laivat ovat meistä kaukana, niin emme silloin näe heitä ensinkään; vaan jos lähenemmme heitä, niin näemme ensin ainoastaan ylimmät osat heistä, sitte, kuta enemmän liikenemme, sitä enemmän näemme heistä, ja viimein koko kappaleen. Syy tähän on maan ymmyrjäinen rakennus, sillä hän peittää ymmyrjäisyydellään sitä enemmän, kuta kauwempaa me olemme hänestä.

3. Monesti on purjehittu maan ympäri ja laskeutu esimerkiksi aivan itään ja tultu kotiin lännestä; niinmuodoin on maa ymmyrjäinen.

Että maa meille näyttää olevan ei ymmyrjäinen vaan tasainen, tulee siitä, ett'emme kerralla aina saata nähdä hänestä kuin aivan vähäisen osan.

Ruin maa mitattaisiin suoraan läpitsensä, niin tulis sitä 1192 peninkulmaa, vaan maan pintaa on 4,458,000 nelikulmaista peninkulmaa.

Sitä mittaa, jolla paikkain kaukaisuus toisista paikoista määrätään, kutsutaan peninkulmaiksi. Peninkulma ei ole joka paikassa yhtä pitkä. Ruin tahtoo tiedä yhden maa-alan avaruuden, niin mitataan se yhtäsiwuisilla nelikulmilla; ja niinmuodoin

on yksi nelikulmanen peninkulma yhtä pitkä ja toista leviää.

Maan liikunto on kahdenlainen. Ensimmäinen eli sen päivällinen liikunto on senkaltainen, että maa käännäksensä ajatuksissamme kuvailtua akselinsa ympäri lännestä itään 24 tunnissa, jota aikaa me kutsomme vuorokaudeksi. Tästä tulee tasainen valon ja pimenyden taikka päivän ja yön muutos, kuin maan molemmat puoliskot joka vuorokausi kääntyvät vuorokkein aurinkoa vasten ja hänestä pois.

Maan pyöriminen lännestä itään tekee sen, että aurinko ja tähdet näyttävät kulkevan aivan toisin, nimittäin idästä länteen.

Maan toinen taikka vuosinen liikunto on senkaltainen, että maa juoksee pitkin soikeata piiriä auringon ympäri 365 päivässä, 5 tunnissa, 48 hetkessä (minuutissa) ja 45 räpähkessä (sekundissa), joka aika kutsutaan vuodeksi.

Siitä että maa liikkuu ja me seuraamme hänen kääntänsä, näyttää se meille kuin aurinko kulkisi ja maa olisi yhdessä kohden.

Kuin kuu vuoden kuluessa pyörii 12 kertaa maan ympäri, niin on vuosi jaettuna 12 kuukauteen. Kuin kuu maan ympäri kulkisinaan tulee sen ja auringon välille, niin estää se auringon valkaisemasta maata; siitä tulee auringon pimeneminen. Kuin

taas maa tulee kuun ja auringon välille, niir-
estää hän auringon valkeisemasta kuuta; ja
tästä tulee Kuun pimeneminen.

S. 4. Maan akseli. Nawat. Päivän-
tasaja. Puolipäivän piirit. Wuos-
den ajat.

Maan akseli on se suora viiva,
jonka me ajatuksissa kuvailimme olevan
weitty maan läpi pohjoisesta etelään.
Tämän viivan pohjois pää kutsutaan
Pohjois nawaksi, ja etelässä olewa
pää Etelä nawaksi.

Päivän tasajaksi kutsutaan sitä
ympyrjäästä kaaria (sirkeksiä), jonka me
ajatuksissa kuvailimme olevan weitty aiwan
maan yli, yhtä kaukana sekä Pohjois-
että Etelä nawasta.

Kaikki kaarit jaetaan 360 yhtä suuriin
osiin, joita kutsutaan graadiksi; joka graadi
taas 60 hetkeen, ja joka hetki 60 rä-
päykseen.

Puolipäivän piiri on se ympyr-
jäinen kaari, jonka me itsellemme kuvail-
imme olevan weitty aiwan päivän tasaa-
jan poikki Pohjois ja Etelä nawan ja kais-
kein muihen maapainiin läpi. Puolipäivän
piiriksi kutsutaan niitä sentähden, että kaikki
ne paikat, jotka ovat saman puolipäivän
piirin alla, saawat samalla aikaa puolipäi-

§. 5. Käännepiirit. Napapiirit. Maan
vyöt. Ilma.

Käännepiiriksi kutsutaan ne piirit, jotka kulkemat Maan ympäri, päivän-tasaajan mukaan ja yhtä kaukana hänestä, nimittäin $23\frac{1}{2}$ graadia. Näitä on kaksi ja kutsutaan Käännepiiriksi sentähden, että Aurinko näyttää niinkuin kääntyvän takaisi, kuin tulee näistä toisen eli toisen päälle.

Se joka on pohjaan päin Päivän-tasaajasta kutsutaan Krapun Käännepiiriksi.

Se joka on etelään päin Päivän-tasaajasta kutsutaan Metsäkaurin Käännepiiriksi.

Napapiiriksi kutsutaan niitä ympärjäksiä kaaria, jotka ajattelemme olevan weityt Maan ympäri samalle suunnalle kuin Päivän-tasaaja ja yhtä kaukana Maan nahoista kuin Käännepiirit ovat Päivän-tasaajasta. Näitäkin on 2, nimittäin pohjanen Napapiiri, $23\frac{1}{2}$ graadia Pohjaishavasta ja eteläinen Napapiiri $23\frac{1}{2}$ gradia Etelä havasta.

Maan Wöillä ymmärretään ne osat Maan pinnasta, jotka ovat edellänimitettyin piirien välissä. Näitä on 5, nimittäin.

1. Lämmin taikka kuuma Wyö, molempien Käännepiirien välillä. 2. Pohjaish-

wänsä. Sen puolipäivän piirin kautta, joka on otettu ensimmäiseksi, jaetaan maa kahteen puoliskoon, nimittäin itäiseen ja läntiseen puoliskoon.

Buoden aikain muutos ja päivän epätasainen pituus tulewat maan kallellaan olevasta siasta aurinkoa vasten, ja hänen vuosisesta liikunnostaan sen ympäri, sillä tavalla, että maan Pohjoisnapa yhden puoli vuotta (21 päivästä Maaliskuuta 21 päivään Syyskuuta) käännäksen vasten aurinkoa, waan toisen puolivuotta (21 päivästä Syyskuuta 21 päivään Maaliskuuta) pois auringosta.

Edellisessä tapauksessa on meillä, jotka asumme päivän tasaajan pohjaisella puolella, Kewät ja Kesä; jälkisessä Syys ja Talwi. Niillä taas, jotka owat Päivän tasaajan eteläisellä puolella, on edellisessä tapauksessa Syys ja Talwi, waan jälkisessä Kewät ja Kesä.

Kuin pohjoisnapa on lähinnä aurinkoa, niin on meillä, jotka asumme pohjaispuolella, pitemmät päivät, sydän kesän aikana (19—22 päivään Kesäkuussa.) Kuin taas Etelä napa on lähinnä aurinkoa, niin on meillä lyhimmat päivät sydän talven aikana (19—22 päiw. Joulukuussa).

puolinen lempiä Wyö, Krapun Kään-
nepiirin ja pohjaisen Napapiirin välillä 3.
Eteläpuolinen lempiä Wyö, Metsän-
kauriin ja eteläisen Napapiirin välillä. 4.
Pohjaispuolinen Kylmä Wyö, poh-
jaisen Napapiirin ja Pohjaishuonon välillä,
ja 5. Eteläpuolinen Kylmä Wyö,
eteläisen Napapiirin ja Etelähuonon välillä.

Jokaisen paikan Ilma määrätään
suurimmaksi osaksi sieltä näissä Wöiksi
kutsutuissa maa osissa. Alueasiana kuummalle
Wyölle lankeavat Aurionon säteet suoraa
alas; muille Wöille lankeavat he, Maan
ympäryksyyden suhteen, vinoon, jonka tähden
heillä onkin vähempi voimaa. Kuten etempänä
niinmuidoin yksi paikka on Päiväntasaajasta,
sitä vinompaan lankeavat Aurionon säteet
hänen päällensä, ja sitä kylmempi on myös
ilma siinä paikassa.

S. G. Leweys. Pituus.

Yhden paikan Leweydellä ymmärtää
Maanpinnan kaukaisuuden Päiväntasaajasta.
Leweys luetaan taikka pohjasta eli etelästä,
ja graadit luetaan Puolipäivän piirillä.
Yhden paikan Pituuksella ymmärretään
sen kaukaisuus ensimmäisestä Puolipäivän
piiristä. Pituus on taikka itäinen eli
läntinen ja graadit luetaan Päiväntasaajasta.
Kuin tuntee yhden paikan sekä Leweyden

että Vituuden, niin on sen paikan sia selvästi määrätty.

§. 7. Ilma-Kaari. Maa. Wesi.

Maapallon ympärillä on joka haaralla hienoa juoksewata, läpinähtäwää ainetta, jota kutsutaan Ilmaksi.

Lämpimän vaikutuksen kautta Maan pinnan, olletikin weden, päälle, nousee ilmaan alinomaisesti hienoja, monesti näkymättömiä huuruja, jotka wähitellen laskeuwat alas kasteena, taikka muuttuwat ilmassa pilwiksi. Kun tämä hieno wesiaine kokee pisaroiksi ja kasewaa, niin tulee se alas uswana, sateena, lumena ja rakeina. Että huurut nousewat wedestä lämpimän vaikutuksen kautta, näkee wälikäälle pannusta wesi-padasta. Kuita korkeammalle ilmaan tulee, sitä kylmempi on siellä. Lumirajaksi kutsomme sitä korkeutta ylempänä merta, jonka yläpuolella Lumi ja Jää eiwät koskaan sulaa. Tämä ei ole yhtä korkealla joka paikassa Maan päällä, waan kaikkein korkeimmalla Päiwäntasaajan alla, sillä siellä on lämmin isoin, ja wähenee sitte, kuta enemmän poikkenee Päiwäntasaajasta Napoin päin, niin että se niihen kohdalla on hywin alhaalla.

Maan pinnalla on Maata ja Wettä! waan maa ei ota kuin $\frac{1}{3}$, wesi taas peittää $\frac{2}{3}$ Maan pinnasta. Kaiken maan ym-

pärillä on joka paikassa wettä. Mantereeksi taikka Mannermaaksi kutsomme isoinmat maa kappaleet. Luotoiksi, Luotomaiksi ja Saariksi kutsutaan pienemmät osat maasta, joihen ympärillä on joka puolella wettä. Niemiä ja Niemimaikia kutsutaan ne osat maasta, joihen ympärillä usiammin puolin on wettä, waan jotka yhdestä puolen owat kiini mantereessa. Maakieluiksi kutsutaan kaitaa maa-kappaletta, joka pistää pitkälle mereen. Saipaleiksi kutsutaan hienoa maasuikalletta, joka, eroittaen kaksi järweä, yhdistää kaksi maata. Maan pinnalla olewat yläwät kutsutaan, korkeutensa ja muun olentonsa suhteen, mäkilöiksi, maaseliksi, wuoriksi, wuorenseliksi ja wuorikunniksi. Niemiä kutsutaan yhtä järween pistäwätä, kaitaa maata. Tulta suitsuttawat wuoret oksentawat awauksestaan tulta ja palawata ainetta, jota kutsutaan Liekiksi. Wuorten välillä on siellä ja täällä sywempiä taikka matalampia lomia; näitä kutsutaan laaksoiksi: kuin näihen lomien piiri on isoimpi ja he owat melkeen yhtä tasaisia, niin kutsutaan niitä tasa-maiksi. Jos semmoinen tasamaa on kaswamaton ja peitetty pieniltä kiviltä taikka hiekalta, niin kutsutaan se Erämaaksi. Lumi ja Jää-lakeudet owat suuret joukot

lunta eli jäätä, jotka ovat aina sulamatta, forsiain vuorten päällä ja lomissa.

Wesi on taikka puhdasta, ruosteista eli suolaista. Wesi peittää usiampia osia maapinnain lomista, joita suuruutensa ja erilaisen laatunsa vuoksi kutsutaan erilailla. Lähteet ovat pienempiä wesijoukkoja, jotka omasta voimastaan nousevat maasta. Se wesi joka juoksee lähteestä, kutsutaan puroksi. Usiampien purojen yhdistyksestä tulee joki, ja usiampien jokien yhdistyksestä wirta. Järweksi kutsutaan sitä wesijoukkoa, joka kaikilta puolin on suljettu maalta.

Walta-mereksi kutsutaan sitä wesi-joukkoa, joka on mantereihen ympärillä. Meren wesi on suolaista ja pahamakuista, ja ei kelpaa juomaksi eikä keittoon. Salmeksi kutsutaan sitä kaitaa osaa merestä, joka, eroittaen kaks maata, yhdistää kaks wettä. Kanawaksi kutsutaan taidolla tehty yhdistys kahden weden välillä. Merinielukaksi kutsutaan se pyörivä kiikunto, joka wedellä on muutamissa paikoin merellä. Meri myös nousee joka wuorokaus, ja tätä kutsutaan wirtomiseksi, joka on 6 tuntia pitkä, ja laskeksen samoin, jota kutsutaan laskeumiseksi, ja on myös 6 tuntia pitkä.

§. 8. Maan osat. Waltameret.

Isotimmat yhdesä olemat maa-kappaleet

kutsutaan Maan osiksi, ja niitä on 5, nimittäin;

I. Itäisessä maa-puolisiossa:

1. Europa Pohjaissänessä. 2. Asia Pohjaissänessä, joka on yhdistetty sekä Europaan että 3. Afrikan kanssa, joka on eteläissänessä. 4 Australia eteläissänessä, valjaita luotoja ja saarita, joista Uus Hol-landi on isoin.

II. Läntisessä maapuolisiossa:

5. Amerika. Näistä maan osista kutsutaan ne 3 edellistä Vanhaaksi Maailmaksi, ei sen vuoksi että se osa Maata olisi vanhempi, vaan siitä syystä, että se on ollut meille kauemmin tuttu; ja ne 2 jälkistä kutsutaan yhteisellä nimellä Uudeksi Maailmaksi, sen suhteen, että me olemme tulleet tuntemaan ne paljon myöhemmin.

Valtameret jaetaan 5 pääosaan:

A) Pohjais-Jäämeri taikka Kutjan Meri, Pohjaisnawan ympärillä, piirretty Europaan, Asian ja Amerikan pohjaisilta mailta.

B) Etelä-Jäämeri, Etelänawan ympärillä.

C) Läntinen taikka Amerikan Meri, jonka itäisellä puolella on Europa ja Afrika, ja läntisellä puolella Pohjais- ja

Etelä-Amerika. Tämä katsotaan olevan Päiväntasaajalta jaettu kahteen osaan, nimittäin: Atlantin Meri pohjassa ja Ethiopian Meri etelässä. Atlantin Merestä tulee kaksi suurta lahtea: pohjaistään Itä Meri, ja eteläistään Keski Meri, joka eroittaa Euroopan Afrikasta.

D) Hiljainen taikka Etelä-Meri, jonka itäisellä puolella on Amerika, ja läntisellä ja eteläpuolella Asia ja Uus-Hollandi.

E) Indian Meri, jonka ympärillä on Etelä-Asia, itäinen Afrika ja läntinen Austraalia, ja etelässä juoksee tämä meri yhteen Etelä-Jäämeren kanssa.

S. 9. Ihmissuvut. Valaistus. Uskonoppi.

Maan isännät, Ihmiset, ovat yhdenkaltaiset toisiinsa kanssa ruumiin rakennuksen suhteen, vaan erilaiset karwansa, kieltensä, taitonsa ja Uskonopinsa suhteen. Heidän määränsä luetaan 800 eli 900. millioniksi.

Karwansa suhteen ovat ihmiset jaetut 5 sukuun a) valkia, johon kuului Europalaiset, Läns-Asialaiset ja Pohjois-Afrikalaiset, b) kelta-ruskea, johon kuului Itä-Asialaiset; c) musta, jolla on vähävä willainen tukka, ja johon kuului Afrikan ja Uus-Hollandin mustat asujat

taikka Neegeriläiset; d) waski punainen, johon kuuluu Amerikan periasukkaat; e) mustanruskia, johon kuuluu Itä-Indian ja muutamain Australian pienempien luotojen asujamet.

Elämäkertansa ja walaistuksensa suhteen saattaa ihmiset jakaa 4 luokkaan: 1. Kesyttyömät taikka Willit, jotka elävät ei paljoa paremmin kuin luontokappaleet, ilman Laita ja Hallituksesta; 2. Paimen-kansat, joilla ei ole, wakoja asunsioja, waan elävät ainoastaan karjoistaan ja muuttelevat niiden kanssa, kuin tarwitsewat parempia laitumia; 3. Maanwiljeliät, joilla on warsinaiset asuinpaikat; 4. Walaistut, joilla on ei ainoastaan warsinaiset asumasiat, waan myös sen siwulla paremmat kansakunnalliset asetukset ja suurempi walaistus.

Uskon opin suhteen jaetaan ihmiset kahteen pääluokkaan 1) ne jotka palwelewat sitä yhtä, totista Jumalata, ja 2) Pakanat, taikka ne jotka palwelewat uisampia Jumaloita. Edellisissä on taas 3 pääjakautusta, nimittäin:

A) Kristin opi, säätn Wapahantajaltamme Jesukselta Kristukselta noin 1820 vuotta sitte.

Se jakau 2 toisistaan wähän eroawaan pää-lohfoon, nimittäin:

a) Katoliikiläinen Uskonoppi, joka hajoaa kahteen osaan: Paavilainen Katoliikiläinen, joka tunnustaa Paavin Kuomissa Kirkon maalliseksi päämieheksi, ja 2) Greekan Katoliikilainen, joka ei tunnusta Paavia Kirkkonsa päämieheksi.

b) Protestantinen Uskonoppi, joka hajoaa 3 vähän eroamaan osaan: 1) Ewangeliumittainen Luteruksen, 2) Ewangeliumillinen Parannettu, ja 3) Ewangeliumillinen Englantin Uskonoppi.

B) Juutalaisten Uskonoppi, sääntynyt Juutalaisten Lainasettajalta Mooselelta, noin 3,300 vuotta sitten.

C) Mahometin Uskonoppi Arabialaiselta, Mahometi nimiseltä kaupiamieheltä, noin 1,200 vuotta sitten.

§: 10. Maat. Kansat. Valtafunknat.

Yks Maafunkta on yks määrätty osa Maan pinnasta. Yks Kansa on kokous ihmisiä, jotka yhteisen alkunsa, kielen, tapain, lakiinsa j: m: kautta ovat keskenänsä yhdistetyt ja erotetut toijista ihmisistä. Valtafunkta on wapa yhteys usiampia sukua, toijinaan kansojakin, jotka ovat yhdistyneet saman lain ja hallituksen alle. Toikaisen Valtafunknan päätarkkoitus on se, että lewittää walaistusta ja siwenyttä jäsenieusä

kesken. Tullaakseen tähän tarkoitukseen, pitää Baltakunnan ennen kaikkia jokaista jäsentään sekä toijia jäseniä että ulkonaisia vihollisia vastaan. Kuin Baltakunnan kaikki jäsenet, taikka koko Kansa, eivät itse saata olla osakkaat hallituksesta, niin on Kansa pitänyt antaa tämä korkia voima yhdelle Hallitsialle taikka Hallitukselle. Korkein hallitusvoima on niin muodoin, asiain luonnon jälkeen, kolmesta laadusta. 1 Dikeus säätä lakia taikka asettaa Kansalle yhteisiä ojennusnuoria, ja panna Kansan päälle veroja j: n: e: taikka lain säätäjä voima. 2 Dikeus että Lain käskyjen jälkeen ratkaista riitoja Baltakunnan jäsenten välissä, taikka tuomitsewainen voima. 3 Bapaisuus että hallita ja toimittaa kaikki mitä Laissa on sääetty, taikka toimittawainen voima. Perustustaiksi taikka Asetukseksi kutsutaan se laki, joka määrää kansalliset säännökset, taikka miten ja kelta korkein voima ja hallitus toimitetaan.

Baltakunnallisten säännöksiin suhteen jaetaan waltakunnat Yksowaltaisin ja Bapawaltaisiin. Se Baltakunta jossa korkein voima on kokonaan taikka joksisuksi osaksi yhden ainoan hoteissa, kutsutaan Yksowaltaisiksi. Täänkeltaiset waltakunnat ovat taikka Perinto Baltakuntia, jotka Hallitsian kuoleman jälkeen lankeawat

hänen fikimmälle sukulaiselleen, taikka Wali Batakuntia, joissa Hallitsia walitaan, entisen kuoltua. Kuin Hallitsijalla on kaikki 3 edellänimitettyä wapaisuutta hallituksessaan, niin on Hän Itsewaltias. Se waltakunta jossa ainoastaan yks osa näistä wapaisuuksista on Ruhtinalla, ja isompi osa toimittetaan kansalta taikka sen Usianajajilta (Waltakunnan Säädyiltä, Herrain päiwiltä j: n: e:) kutsutaan Usetukselliseksi, ja sillä sanotaan olewan wapa taikka asetuksellinen Hallitusmuoto. Täänkaltaisten Waltakuntien jäsenet owat myös paljon enemmän rauhoitetut. Ruhtinan sortauksesta, kuin niihen, joissa kaikki woima on annettu yhdelle ainoalle. Hallitsijoilla on myös erilaiset nimet muutamia kutsutaan Keisariksi, toisia Kuninkaksi, toisia taas Hertviksi j: n: e: Wapawaltaiseksi kutsutaan sitä waltakuntaa, jossa korkein woima taikka joku osa siitä ei ole yhdellä ainoalla ja wastuuttomalla hengellä, waan toimitetaan useimmilta miehiltä, jotka määrättyksi ajaksi wallitaan kansalta. Sulmuudella on siinä sia, jossa Hallitsia oman hywätahtonsa jälkeen tekee mitä tahtoo. Pääkaupungiksi kutsutaan sitä kaupunkia, jossa Waltakunnan Hallituksella on siansa, Hallituskaupungiksi taas sitä, jossa Howi, se on Hallitsia ja hänen sukunsa tavallisesti asuwat.

§. 11. Tuottamat. Kauppa.

Jokaista järjetöntä kauppaletta, joka on maan päällä eli sisäissä kutsutaan tuottamaksi. Tuottamat jaetaan a) luonnon tuottamiin, joita luonto tuotta itsestään, ja b) taito tuottamat, jotka saavat näkönsä ihmisen kädeltä.

Kauppa on tavaroihen vaihtaminen toisia tavaroita eli rahaa vastaan. Kaupan menestykseksi ovat varsinaiset paikat valitut, jotka ovat soveljaat tavaroihen asettamiseksi ja myymiseksi j. n. e. Täänkaltaisia paikkoja kutsutaan Kauppa paikoiksi. Ne määrättyt ajat vuodesta, jolloin ostajat ja myyjät kokoontuvat suurempiin joukkoihin, tällä tavalla asioitaan ratkaistakseen, kutsutaan Markkinoiksi. Sentähden, että tavaroihen kulettaminen on kemywempi merellä kuin maalla, ovat kauppa-paikat tavallisesti wesien rannalla. Kun kauppaa käydään tavaroihen vaihtamisella ja kuljettamisella mereltä myöten, niin kutsutaan se meri-kaupaksi, waan kuin tavaroita kuljetetaan maata myöten, niin kutsutaan kauppa maa-kaupaksi.

Europa

§. 8. Rajat. Suuruus. Asujamet.

Euroopan rajoja koskewat: pohjassa Rutjan Meri, lännessä ja etelässä Atlantin

Meri, ja idässä on se kiiniitetty Asian kanssa.

Europaa noin 160,000. nelikulmaista peninkulmaa, ja siinä on asujamia noin 215. millionaa.

§. 2. Meriä. Lahtia. Salmia.

A) Rutjan Meri, jolla on lahti Balsia Meri

B) Atlantin Meri, josta tulee
1) Pohjan eli Saksan Meri, jolla on lahti Kattegati, joka 3 salmen, Pienen Bältin, Isan Bältin ja Oresundin, kautta on yhdistetty. 2) Itä Meren kanssa, jolla itsellään on 3 lahtea, nimittäin: a) pohjassa Pohjan, b) idässä Suomen ja c) eteläidässä Riigan-lahti. 3) Englannin Kanava, joka Kalää-salmen kautta on yhdistetty Pohjan Meren kanssa: 4) Irlandin Meri, josta Santa Georgin salmi juoksee; 5) Franſkan Mutka; 6) Spanian Meri, joka Gibraltarisalmen kautta on yhdistetty 7) Keski Meren kanssa, joka on isoin lahti koko maailmassa ja itse tekee lahtia: a) Adriatin Meri ja b) Grekan Meri, joka Dardanellisalmen kautta on yhdistetty nä 8) Marmori-Meren kanssa, josta Konstantinopelin salmi menee 9) Mustaan Mereen, joka Kaffa-salmen

Kautta on yhdistetty Afsowin Meren kanssa.

§. 3. Wirtoja. Järviä.

Seurawaiset wirrat juoksawat: a) Rutjan Mereen: Dwiina (Benajofi), (b) Itä-mereen: 1. Weikseli. 2. Oderi (c) Pohjan Mereen: 1. Elbe. 2. Reini, (d) Franskan Mukaan: 1. Loire (Loeri) 2. Garonne e) Spanian Mereen: Taio, f) Keski-Mereen: 1. Ebro. 2. Roomi. g) Adriatin Mereen: Po, h) Mustaan Mereen. 1. Donawa 2. Dniepri i) Afsowin Mereen. Donni.

Uusiammista Järivistä luettelemme tässä waan: 1. Dnega, 2. Laatofo, suurin koko Europassa, molemmat pohjaisitään Suomen Lahdesta, 3. Weneri, itään Kattegatista, 4. Meelari, länteen Itä-Merestä 5. Balaton i, pohjaisitään Adriatin Merestä. 6. Bodeni-järvi ja 7. Genferi järvi, molemmat pohjaislänteen Adriatin Merestä.

§. 4. Wuoria. Niemiä. Luonnon-laatu. Tuottamia.

Europan esimmat wuorikunnat owat: 1) Pyrenean Wuoret, etelälännessä 2. Alpit, etelässä, ja 3. Karpaatit, melkeen keskellä Europaa.

Merkkillisimmät niemet ovat: 1 Pohjais Niemi pohjassa, 2. Finisterran Niemi, läntisin; ja 3. Matapanin Niemi, eteläisin mantereesta.

Ilmansa suhteen saattaa Europan jakaa 3. Ilmapiiriin. 1) Kolmä taikka Pohjaisiin osa (65. gradiin Pohjais-Leveyttä), jossa ei puut eikä mikään wilja tule toimeen, waan kasvaa ainoastaan peuran jäkälätä, 2) lempiä (65 ja 43. graadin välillä), jossa kaikki tavalliset wiljamme hyöstyvät ja kypsyvät, ja 3) lämmiin (43. graadista), jossa sitruunipuu kaswa hoitamatakin. Tavallisesti on maa täällä warsin hedelmällistä.

Europan parahimmat Luonnon-tuottamat ovat seuraawat: Sarmikarja, hewoiset, lampaat, siat ja kalat, kaikenlaista eloa, wini, liina, pellawas ja metsäntuottamat, rauta, waski, tina, kivihiilet, suola, hopia ja kulta.

S. 5. Maat ja Waltakunnat.

A) Pojan Meren maat: lännessä 1. Britanian luotomaat 2. Hollandi ja Belgia idässä 3. Danmarki taikka Juutin maa ja 4. Norja.

B) Itä-Meren maat lännessä 1. Ruotsi idässä 2. Wenäjänmaa: etelässä 3. Preussia.

E) Karpaattien maat: 1. Ungeria 2. Turkinmaa.

D) Alppi-maat: a) Pohjais-Alppimaa: 1. Saksanmaa ja 2. Sveitsi, b) Etelä-Alppimaa: Italia, niemimaa, ja c) Läns-Alppimaa: Frankriiki.

E) Pyrenean Niemimaa: 1. Espania, pohjaisin ja etelä puoli, 2. Portugali, läntinen puoli.

Europa on jaettu 52. isoimpaan ja pienempään yksivaltaiseen Valtafuntaan, ja 28. Wapavaltaiseen. Yksivaltaisista hallitsijoista on 2. Keisaria, 15. Kuningasta, 1. Turkin Keisari taiikka Sultani, 1. Paawi, 1. Wali-Ruhtinas, 7. Suur-Herttuata 13. Herttuata ja 12 Ruhtinata. Kuningaista on 9. asetuksellista, taiikka joiden wapa woima on Valtafuntain perustuslakien kautta vähennetty. Valtafuntain suuruuden ja sisällisen woiman suhteen jaetaan ne 4. luokkaan, nimittäin Valtafunnat ensimmäisestä, toisesta, kolmannelta ja neljännestä suuruudesta.

§. 6. Uskon Oppi. Walaistus. Kauppa.

Kristin Usko on muualla Euroopassa saanut wallan paitsi Turkinmaata, jossa Mahometin oppi on waltafunnan uskona. Euroopalaiset owat kaikkia kansoista koke maan päällä enimmäen walaistut ja

siivistyneet. Sen simulla ovat he toisia eillä kunniallisen taito-ahkeruutensa ja laivan kauppansa kautta, joita he käyvät ympäri koko maailman.

He vievät muihin maihin taito-töitään, ja tuovat sieltä raaka-aineita ja muuta tavaraa, niinkuin kahwia, sokuria j. n. e. Edesauttaakseen kauppaa ovat Euroopalaiset siirtäneet muihin maa-osiin ja siellä panneet maita allensa, joista he tuovat sokuria, rommia, kahwia, pummulia, tupakkaa, joita tavallisesti kutsutaan yhteisellä nimellä siirtomaa-tavaraksi, sillä nämät wiljat kasvavat näissä siirtomaiksi (kollonioiksi) kutsutuissa maissa.

Skandinavian Niemimaa.

Skandinavian Niemimaa on kahdesta valtakunnasta, Ruotsi, ja Norja, joilla kummallakin on erinäiset asetukset, vaan hallitaan kuitenkin yhteiseltä Kuninkaalta. Uskonoppi molemmissa valtakunnissa on Ewankeliumillinen Luteruksen.

Ruotsi.

Ruotsin rajoja koskewat pohjassa Venäjän ja Norjan Valtakunnat: lännessä Norja ja Kattegatin Meri, etelässä Jämskä Meri, ja idässä sama meri, Pohjan Lahti ja Venäjä.

Kuotsin suurin pituus on pohjasta etelään 150. Kuotsin peninkulmaa, ja suurin leveys idästä länteen 40. peninkulmaa. Pituus on noin 3900. nelikulmaista peninkulmaa, asujanten määrä 3. millionaa, ja koko valtakunta jaetaan 4 pääosaan, nimittäin: Swealand, Göthaland, Norrland ja Lappland.

§. 2. Wuoria. Järviä. Virtoja.

Kuotsin wuorten pääsestä on Rööli, joka juoksee pohjasta etelään, ja on Kuotsin ja Norjan valtakuntien rajana, siksi kuin Röräsi kaupungin tienoilla käännäksen länteen. Sitte kulkee se Dorenen nimellä läpi Norjan, kääntyy liellä merta etelään ja juoksee sille suunnalle aina mereen asti, se loppuu Lindesnäsin niemellä.

Merkillisimmät järvet ovat: Wenneri, Wetteri ja Meelari. Wenneristä juoksee Kattegattiin Götin wirta: Wetteristä taas Motala ja Meelarista Norrströmi Itä-mereen.

§. 3. Kaupunkia.

Kaupunkia on 86. Waariin-otettavia näistä ovat:

Swealandissa: Stockholmi (Tukholmi), Watafunnan Pääkaupunki ja Kuninkaan istuin, Meelarin weden juoksun sekä warrella että saarissa. Asukkaita on

83 tuh. Upsala (4,500 asuk.), Väänin Hallituksen, Opiston (Akademian) ja Urkki Piispan istuin. Örebro (4400 asuk.), Väänin Hallituksen istuin. Gaaluni (4500 asuk.); tämän warrella on Waltakunnan paras waskifaimanto.

Götalandissa: Norrköpingi (12 tuh. asuk.), Waltakunnan paraimmia Fabriikkikaupunkia. Kalmari (5 tuh. asuk.), Väänin Hallituksen, Gymnasiumin ja Piispan istuin. Karlskrona (12 tuh. asuk.), Väänin Hallituksen ja Sotalaimaston istuin. Malmö (8,800 asuk.), Väänin Hallituksen istuin. Lundi (4300 asuk.), Waltakunnan toisen Opiston ja Piispan istuin. Göteborgi (28 tuh. asuk.), Götin wirran warrella, Stockholmin poisluetua Waltakunnan paras kaupunki, Väänin Hallituksen, Gymnasiumin ja Piispan istuin.

Norrlandissa: Gefle (lue: Jemle) (8 tuh. asuk.), Väänin Hallituksen ja Gymnasiumin istuin.

§. 5. Maan laatu. Kansan luonto. Raappa. Waltakunnan asetukset.

Ruotsi on suurimmaaksi osaksi vuorista maata, jonka parhain elatuskeino maan ruukki on kuitenkin, ja suurinna rikkautena pidetään rauta ja waskifaimantoja ja la-

wiota metsiä. Toden sanoen on ilma kova, maan kuitenkin vaitis, ja sen asukkaat näyttävät oleman luonnostansa pitkä ikäisiä, jos ei liika köyhys ja määrätön wiinan nauttiminen paljo lyhentäisi sitä.

Ruotsalaisella on wahwa ruummiin rakennus ja häntä on aina kiitelty urhoolliseksi, rehelliseksi, ahkeraksi ja isänmaata rakastavaksi. Waan sen simulla moititaan häntä, ei warsin syöttä, kateudesta, liiasta kunnian pyhästä, ja pöytätylläisyttä ja komeutta harjoittavaksi, niinnäköis kaiskea wierasta liiaksi kunnioittavaksi.

Muuanne wiedään: rautaa, joka kuuluu oleman parasta koko Euroopassa, ja maskea, kumpiakkin sekä raakana että kaluksi tehtynä: metsäntuottamia, niinkuin pölkkyjä, lautoja, terwaa j. n. e.

Muualta tuodaan: suolaa, wiiniä, tupakkaa, fabriikki, siirtomaa ja pöytätylläisyttä tawaroita.

Waltakunta on yksiwaltainen, waan kuninkaan wapa woima on wähennetty, ja hallitus istuin on perittävä esikko oikeuden jälkeen hänen miespuolisilta jälkeisiltään.

Uskon oppi on Ewangeliumillinen Luthेरuksen; waan sallitaan kuitenkin muidenkin Kristin uskoa tunnustawien, niin myös Juutalaisten, pitää wapaa Jumalan palwelusta, waan he ovat estetyt kaisista

wiroista, niin myös että kouluisa lewittää oppiansa.

Sotawoima maalla nousee noin 37,000 mieheen, ja ilman sitä Warustuswäki, johon kaikki nuori kansa 20 ja 25 vuoden välillä kuuluu. Sotawoimaa merellä, taikka Laivastoa, jolla on noin 23,000 miestä meriwäkeä, on 25 suurempata laivaa, paitsi muita pienempiä aluksia. Walrafunnan maksut nousewat 9 millioniin Pankko Riisiin, ja kaikkein werojen pääsumma noin 20 millioniin.

Norja.

§. 1. Rajat. Suuruus. Wäkiluku.

Norjan rajoja koskewat: pohjassa Rutjan meri, lännessä ja etelässä Pohjan taikka Saksan meri, ja idässä Ruotsi ja Wenäjä. Norjan amaruus on 2,830 nelituumasta Ruotjin penintuimaa, ja wäkiluku 1 mill. 2 tuh. asuj.

§. 2. Wuoria. Niementeniä.

A) Köli juoksee Rutjan merestä al-
lain etelään Ruotsin ja Norjan välillä;
B) Dore, haara Kölistä, juoksee
idästä länteen: korkein nyppylä tällä wuo-
rella, Snöhetta nimeltä, on 4000 fyy-
närää ylempänä mertä.

Nord Kap taikka Pohjais Niemi, Mageröön luodolla, on pohjaisin niemi Europasta; Nordkynni, pohjaisin niemi mantereesta; Stati, Norjan läntisin, ja Eindexnäsi eteläisin niemi.

§. 3. Maan jakaus.

Luonto on vuorilla jakanut Norjan 3 pääosaan, nimittäin: Dovren kautta 1 Nordansjälls (Pohjois vuoristo), ja 2 Sunnanjälls (Etelä vuoristo), ja Langsfjeldin kautta 3 Westansjälls (Läns vuoristo).

§. 4. Laksia. Virtoja. Järviä.

Norjan vuoret eivät alene mereen päin, vaan juoksevat rantaan asti, jossa he loppuvat jyrkillä putouksilla, joiden välissä on paljo isompia ja pienempiä laksia, joita täällä kutsutaan Fjordiksi. Isimmät näistä ovat Westfjordi, Trondhjemssjordi, Hardangerfjordi, Stawangerfjordi ja Kristianiasfjordi.

Järvistä ovat isimmät: Mjöseni ja Sämundi.

§. 5. Kaupunkia.

Kaupunkia on 26, joista ovat merkisimmät:

Kristiania, Batafunnan pääkaupunki,

Hallituksen ja korkeimman oikeuden istuin: asujamia on 23 tuh. Käppi kauppa puu- kaluilla, raudalla, lasilla j. n. e. Svedriks- halli (5 tuh. asuj.) ynnä Svedrikssteenin sotavarustuksen kanssa, jonka edessä Ruotsin Kuningas Kaarlo XII. lopetettiin. Kris- tiansandi (7,700 asuk.), jossa on wahwa kauppa, laivan rakennukset, ja joka kulettaa muuanne puukaluja, silliä ja muuta kalaa. Stavangeri (5 tuh. asuk.), Käppi kalakaup- paa. Bergeni 23 tuh. asuj.), oli entisiin aikoin koko Norjan kuuluihin kauppa-paikka, ja on vielä nytkin paras kaupunki, wiepi ulos silliä ja kaikenlaista muuta kalaa, niin myös kalanrasmaa. Trondhjemi (12 tuh. asuj.): tässä on Norjan Pankki, myös wahwa kauppa ja laivan rakennus. Tämän vanhasa ja kuuluihassa Tuomiofirkoissa kruunataan Norjan Kuninkaat. Röräsi (2 tuh. asuj.); tämän tienoilla on Norjan paras waskikaimanto. Wardøe, ynnä War- døehuusin kanssa, joka on pohjaisin sota- varustus koko maailmassa.

§. 6. Maanlaatu. Waltafunnan asetukset.

Norja on suorimaata ja siinä ei ole muuta kuin kulkuloita ja laaksoja. Ainoas- taan näissä jätkimäisissä asuwat ihmiset. Ilma on pitkän talwen aikana kylmä waan raitis. Kesä on lyhyt waan lämmin. Asujanten

parhaat elatus keinot ovat maan viljelys ja karjan hoito, kalastaminen, ja metsä ja puori työt.

Norjasta wiedään muuanne: kaloja, metsäntuottamia, rautaa, rautakaluja, waskea, lasia, terwaa, turkki nahkoja ja wärisammalta.

Norjaan tuodaan: eloa, ruokawärkkiä, suolaa, wiiniä, tupakkaa, liinaa, pellawasta, fabriikki ja siirtomaa tawaroita.

Norja tuli vuonna 1814. yhdistettyksi Ruotsin kanssa yhteisen Kuninkaan alle, waan kummallakin on kuitenkin omat lakinsa ja hallituksensa. Waltakunta on yksiwaltainen, waan Kuninkaan wapa woima on wähennetty, ja hallitusstuihin on perittäwä esikko oikeuden jälkeen Kuninkaan miespuolisilta jälkeisiltä. Uskon oppi on Ewangeliumillinen Luteruksen.

Sotawoima maalla on 12,000 miestä seisowaa wäkeä, waan ilman sitä on jokainen miespuoli welwollinen sotia isänmaan edestä; merellä on sotawoimaa 100. isompia ja pienempiä aluksia.

Wenäjän Keisarinvaltakunta.

§. 1. Osat. Rajat. Suuruus. Jakaus.

Wenäjä, joka on suurin valtakunta koko Maan päällä, sisällänsä pitää maita kolmessa Maan osassa, nimittäin: Euroopassa, Aasiassa ja Amerikassa, jonka suhteen

se myös jaetaan 3. pääosaan: 1. Europalainen, 2. Aisialainen ja 3. Amerikalainen Benäjänmaa. Yhteenluetut tekewät nämät 375,000. nelikulmaista peninkulmaa *) joilla asuu 62. millionia ihmisiä, jotka puhuwat 40. erilaista kieltä.

Europalaisen Benäjänmaan rajoilla on: pohjassa Kutjan Meri ja Norja; länessä Norja ja Ruotsi, Itä Meri, Preussi, Österriiki ja Turkinmaa; etelässä Musta ja Assowin Meri; idässä Asia. Tätä on 76,000. nelikulmaista penink. ja siinä asuu 54. millionia ihmisiä.

S. 2. Wuoria. Järwiä. Wirtoja.

Uralin vuoret juoksewat aina Kutjan Merestä lähtien, etelään lähemmäksi Kaspin Merta Asiassa, ja owat kauan Asian ja Europan rajana.

Baariin otettawat Järwet owat: 1. Laatokka, isoin koko Europassa, 294. nelik. penink. lauea, ja 2. Onega. Merkkillisimmät wirrat owat: 1. Wolga, joka on 570. peninkulmaa pitkä ja juoksee Kaspin Mereen; 2. Don ja 3. Dnieperi: joka on 215

---

*) Kaikki tässä sattumat peninkulmat owat luetut Maanopasmitan jälkeen, ja 15 täänkaltaista peninkulmaa tekee 10½ Ruotsin peninkulmaa. Niinostaan Skandinawiata mainitesamme olemme luulleet olevan joweljaamman pitää tavalliset Ruotsalaiset peninkulmat.

penint. pitkä, juoksevat kumpikin Mustaan Mereen; 4 Dnyna, joka on 140. penint. pitkä ja juoksee Biron taikka Riigan Lahteen.

§. 3. Kaupunkeja

Merkillisimmät ovat: 1. Pietari kahden puolen Newajokea, on koko Baltakunnan Väas ja Hallitus kaupunki, Euroopan suurimmia ja kauniimmia kaupunkeja, ulkokaupan pääpaikka: siinä on 104. kirkkoa ja 470, tuh. asuj. 2. Kronstadt, Newajoen suussa saarelle rakettu, jossa on sotivarustus ja sotatouastou-hamina ja 40, tuh. asuj. 3. Moskova, Euroopalaisen Benäjänmaan keskellä, Baltakunnan entinen pääkaupunki, on Keisarin kruunaukaupunki ja sisällisen kaupan pääpaikka: tässä on 263. kirkkoa, 900. katuja ja 364, tuh. asuj. 4. Riiga, Bironmaan pääkaupunki, ja waltakunnan toinen pääpaikka Jtä meren rannalla: 38, tuh. asuj. 5. Arkangeli, Balkian Meren rannalla, pohjais Benäjän wanhin kauppakaupunki ja Rutjan Meri kaupan pääpaikka. 15, tuh. asuj. 6. Odesa, Benäjän kaupan pääpaikka Mustan Meren rannalla. 58, tuh. asuj.

§. 4. Maan laatu. Kauppa. Waltakunnan asetuksat.

Suurin osa Euroopalaisista Benäjätä on awara laatia, jossa siellä ja täällä on joku mäki. Maan laatu on tässä lauiassa

waltakunnassa sangen waihettelewa; läntisen Wenäjän etelä- puoli on parhaasta päästä amaroita, wedettömiä jäkälä- kankaita; keskiset ja eteläitaiset osat owat sangen kaswawia, ja pohjaiset ja pohjaisitaiset owat enimmäiten metsiä ja soita. Ilma on kyllä puhdas ja raitis, waan hywin epätasainen, niin että eteläisimmissä maanpaikoissa on etelä- Frankriikin kuuminuus, ja pohjaisimmissa taas niin kowa pakkaaminen, että elämä hopia jähmentyy ja taotaan.

Rauppa on lamia ja muuanne wiedää n: eloa, talia, liinaa (parasta koko Euroopassa), pellawasta, nahkaa, rautaa, nahkoja j. n. e.

Muualta tuodaan: wiiniä, suolaa, kaloja, silkkiä, fabriiki ja siirtomaa- tawaroita.

Hallitusmuoto on yksiwaltainen, ja hallitusistuin perittäwä. Keisarin lyhyin ja tawallisin nimi on: kaikkein Wenäläisten Itsewaltias. Wapauskua taikka Aatelia on sangen paljo ja rikasta. Papis- ja Pormastisäädysillä on suuret edut rikkauteen; talonpojat jaetaan Kruunun ja Herrain talonpoikiin.

Uskon oppi on Greekkalainen Katolilinen, waan kaikilla muillakin uskolaisilla on täydellinen wapaisuus pitää Jumalanpalwelustaan. Walaisustus ja nuoruuden opetus nousewat rotowasti.

Sotawoima maalla on wähilleen miljoona miestä, ja merellä 300. isoimpia ja pienempiä aluksia.

Wenäjän waltakuntaan kuuluvat myös Suur Ruhtinanmaa Suomi ja Kuusinkaan waltakunta Puola.

Suur Ruhtinanmaa Suomi.

§. 1. Rajat. Wuoria. Westä.

Suur Ruhtinanmaan Suomen rajoja koskevat: pohjassa Lappi, idässä Wenäjänmaa (jossa Arkangelin ja Alunuksen Väänit, niinmyös Laatokan meri ja Inferinmaa tapaawat), etelässä Suomen Laaksi, ja lännessä Pohjan Laaksi ja Ruotsi. Tätä waltakuntaa vastaan ovat rajana Torneon ja Muonion joet. Waan jos Suomen piiriin luetaan Lapinmaa, joka sen kanssa on yhdistetty, niin wäaksen raja pohjassa ja pohjaistännessä aina Norjaan asti.

Suomen pituus pohjasta etelään on 154. peninkulmaa eli 1080. wenäjän werssia, (josta Lapinmaa ottaa noin 45.) ja leveys idästä länteen, Ahmenamaan ja ympärillä olewan saareston luettua, 45. ja 112. peninkulman välillä. Laveus on, Lappin kanssa 6,873. nelik. penink. Lapinmaa, etikseen luettuna, on noin 900. penink. lauea.

Siitä wuoristosta, joka on Ruotsin ja Norjan rajana, eroitaksen Torneon Lapisssa wahwa selkonen etelään, ja juoksee läpi suuren osan Suomea. Tämän kylku on pohjasta etelään, fiksi kunne pääseltä,

Maanselkä nimeltä, joutuu Wesijakoon Padasjoen pitäjässä, josta se kulkee eteläläntiseen, läntiseen ja viimein pohjaistläntiseen suuntaan, Hollolan, Janakkalan ja muiden pitäjien läpi Eurajoen Rappeliin, Luviaan, jossa se wihdoin eteläpuolella Porin Kaupunkia, wähitellen katoaa merenrantaa vasten. Tästä pääselästä eroaa uistampia pienempiä haaroja, joista yksi juoksee Pyhäjärvestä Jinsalmen, Kuopion, Pieksämäen ja muiden pitäjien kautta Lappeenrantaan; toinen Hausjärwen Rappelistä loppuu vasta Hangöuddin niemessä, j: n: e: Maanselkä eroittaa Pohjanmaan toisista maakunnista itäpuolella, ja tekee muusta Suomesta eroitetun alaman, joka etelässäkin on suljettu Soinin Rappelistä saman Maanselän länteen kulkewalta siwuhaaralta.

Kaikki ne wesijoukot, jotka alkawat Maanselän länsipuolella, juoksewat Pohjan Lahteen, ja ne, jotka alkawat sen itä- ja eteläpuolella, juoksewat suoraan, taikka Latokan kautta, Suomen Lahteen, waan Wesijoen järwi, keskellä Maanselkää, jakaa werensä näihin molempiin laksiin, josta se on niimensäkin saanut.

Suomenmaa on täynnä isompia ja pienempiä jokia ja järwiä, jonka tähden se on saariston näkönen, kylwelty lukemattomilla saarilla ja luodoilla; järwet taas owat yhdistetyt keskensänsä wirroilla, jokiloilla taikka

Kapeilla salmilla, joissa on koskia ja putouksia. Kaikki nämät ja rikas moninaisuus pistäviä niemiä, korkeita vuoria ja metsikkö rantoja tekewät yhteen, että maassa on mitä kauniimmia näkemyksiä ja ihanoita paikkoja. Suomen isoimmat wirrat ovat: *E a a n a - j o k i* (joka on pohjaisläntinen raja Norjaa vasten); *T o r n e o n j o k i*, entinen waltaraja; *K e m i j o k i*; *D u l u n j o k i*; *K y r ö - j o k i*; *K u u m o j o k i*; *K y m i - j o k i*, entinen waltaraja; *W o o k s e n j o k i*, joka; peninkulmaa juostuansa Saimaasta tekee *I m a t r a n* kuuluisan putouksen; j. m.

Järvistä ovat waariin otettavia: *D u l u n j ä r w i*; *K a l l a w e s i*; *P i e l i s j ä r w i*; *H ö n t i ä i n e n*; *O r i w e s i*; *P y h ä j ä r w i*; *H a u k i w e s i*; *N e s i j ä r w i*; *R o i n e*; *M a l l a s w e s i*; *P ä i j ä n e*; *S a i m a*; *L a a t o k a*, j. m.

§. 2. Maan Jakaus.

Suomennmaa on jo wanhuudesta ollut jaettu 7. maakuntaan: *A. P o h j a n m a a*; *B. O i k e a S u o m i* taikka *T u r u n m a a* ynnä *P o r i n L ä ä n i n* kanssa; *C. A h w e n a m a a*, ympärillä olewien sarien kanssa; *D. H ä m e*; *E. U u s m a a*; *F. S a m o*; *G. K a r j a l a*.

*A. P o h j a n m a a*ta, ynnä *K a i n u n m a a n* kanssa, koskewat: pohjassa *L a p i n m a a*, idässä *A r k a n g e l i n L ä ä n i*, *S a m o* ja pohjaisiin *H ä m e*, etelässä *P o r i n L ä ä n n i*, ja lännessä *P o h j a n L a k s i* ja *R u o t s i*.

B. Oikeata Suomen taikka Turun-
maata johon myös kuuluu Porin Vääni
taikka Satakunta koskewat: pohjassa Poh-
janmaa, idässä Häme ja Uusmaa, etelässä
Suomen ja lännessä Pohjan Laaksi.

C. Ahvenamaa, suuri luoto, jonka
ympäri on lähelle 100. isompaa ja pie-
nenpää saarta, Pohjan Lahden suussa.

D. Hämettä koskewat: pohjassa Pohjan-
maa ja Savo, idässä Savo, etelässä Uus-
maa, ja lännessä Turunmaa ja Pohjanmaa.

E. Uusmaata koskewat: pohjassa Hä-
me, idässä Karjala, etelässä Suomen Laaksi
ja lännessä Turunmaa.

F. Savoa koskewat: pohjassa Poh-
janmaa, idässä ja etelässä Karjala, ja
lännessä Häme ja Pohjanmaa.

G. Karjalata koskewat: pohjassa
Pohjanmaa, idässä Nuuskien Vääni, Laato-
kan Meri ja Inkerimaa, etelässä Suomen
Laaksi, ja lännessä Uusmaa ja Savo.

Sitä ajasta kuin maa oli kahden
valtakunnan alla, on sen jakaus Vanhaan
(taikka Venäläisen) ja Uuteen Suomeen tul-
lut yhteisesti harjoitetuksi. Edellisellä nimellä
merkitään se osa, joka oli Venäjän alla asti
vuoteen 1743; jälkimmäinen muuta maata.
Niinmyös pidetään Ruotsin Karjalata ni-
menä sillä osalla tästä maakunnasta, joka
sotilakoska eilänimitettynä vuonna jäi Ruotsille.

Sisällisen hallituksen suhteen on maa jaettu 8. lääniin; 1. Oulun ja Kajaanin; 2. Waasan; 3. Turun ja Porin ynnä Ahvenamaan kanssa; 4. Uusimaan; 5. Hämeenlinnan; 6. Mikkelin; 7. Kuopion; ja 8. Wiipurin Lääniin.

1. Oulun ja Kajaanin Lääni.

Tämä lääni on pohjaisesta Pohjanmaasta ynnä Kajaanin kanssa, niinmyös Suomen Lapista, ja sisällensä pitää 5. kihlakunta: Torneon, Remin, Oulun, Kajaanin ja Salon kihlakunnat. Läänin väkiluku nousee noin 125 tuh. henkeen. Asujamet ovat Suomalaisia perijuuveltansa, kielesseen ja tawoillen; on myös Lappalaisia. Kaupunkea:

Torneo, saarella Torneon wirran sunssa, sai wapaisuuksensa vuonna 1621; waan haastetaan kirkon jo vuonna 1350. tähän wihityksi Upsalan Arkki-pispaalta. Torneo on kaifista Suomen kaupungista pohjaisin ja sillä on wapaus käydä kauppa ulkomaalla, waikka tämä jo on wajoamassa. Muuane wiedään paraastaan lohia, woita, terwaa, pölkyjä, lautoja ja lapin tawaroita, joista isoin osa kuljetetaan Tukhulmiin. Asujanten määrä on 600. henkeä.

Oulu, Oulun joen suussa, merikaupunki, jossa läänin maanherralla on istuin, käypi Turun ja Helsingin simulla, kaksista Suomen kaupungista laueampaa kauppa. Perustettiin vuonna 1605. Viepi muuanne samaa tavarata kuin Torneo. Fabrikista ei ole vielä minnekään. Kaupungissa on koulu, asetettu vuonna 1639, kirjain präntti ja huoneen-hallitusseura. Asujanten määrä on 5100. henkeä. Rajaan, Paltamon pitäjäässä, vähäinen maakaupunki, perustettu vuonna 1650. Koivunkosken varrella. Asujamia on 400. henkeä. Nämät elättelesken enimmäiten kirjain kaitsemisella ja maanruukilla. Saarella koksessa oli ennen nyt jo häwinnyt Rajaanin linna.

Braahen taikka Salosten kaupunki, Salon kihlakunnassa, merikaupunki, perustettu vuonna 1649, meren lahden rannalla; tässä on 1830. asuj. ja ei warsin huono kauppa.

Tämän läänin alle kuuluu myös Kemi ja se osa Torneon Lapiista, joka on Venäjän wallan alla. Lapisissa ei ole yhtäkään kaupunkia. Tämä osa Lappia on jaettu kahteen lapiaan pitäjääsen, Sodankylään ja Utsjokeen, nämä niiden alla olevien kappelien kanssa, asutut muuttawilta Lappalaisilta. Suomalaisia siirtolaisia on kuitenkin asettas

uneet monin paikoin ja alkanut viljellä maata niin paljo kuin kova luonnonlaatu on myöten antanut.

2. Waasan Lääni.

Sisällänsä pitää melkeen koko eteläisen Pohjanmaan sekä 3. pitäjäästä Hämettä ja on jaettu 4. kihlakuntaan: Korsholman Pohjaisin, Korsholman Keskinen, Korsholman Itäinen ja Korsholman Läntinen kihlakunta. Asujamet, joiden määrä nousee noin 200. tuh. ovat osittain Suomalaisia osittain myös jälkisiä Ruotsalaisista siirtolaisista, jotka ennen aikaa ovat asettauneet pitkin meren rantaa. Kaupungit ovat:

Kokkola, perustettu vuonna 1620, merikaupunki, meren lahden rannalla, käypi wahvaa kauppaa ja merenkulkua: tässä on muutamia pienempiä fabriikka. Pohjanmalta ja Savosta käyvät talonpojat tässä myymässä maatarvokkeita. Asujamia on 2530. henkeä.

Pietarsaari, merikaupunki, jossa on saweljas hamina, wahwa kauppa ja pienempiä fabriikka. Asujanten määrä on 1320. henkeä. Kaupunki on perustettu vuonna 1653. Jaako de la Gardien leskeltä Ebba Braahelta, ja sai nimensä (Ruotsiksi Jakobstad) hänestä.

Joensuun kaupunki taikka Uus Karleby merikaupunki, Lapua-joen suussa, peninkulma mereltä. Perustettu vuonna 1614, sai tämä vapaisuuksensa 1620, josta sen ikä tavallisesti luetaan. Vuodesta 1648. oli tämä kaupunki jonkun ajan maaherran istuinna. Muuanne wiedään tavallisia maan saaliita; köyhemmät kaupunkilaiset elättelevsen kalastamalla. Asujanten määrä on 890 henkeä.

Maasa, merikaupunki, käypi wahwaa kauppaa, waikka hamina on peninkulman päässä, maaherran ja Howi Dikeuden istuin. Kaupunki sai vapaisuuksensa vuonna 1611, ja siinä on nyt joita kuita pienempiä fabriikkiä, kirjan präntti, Gymnasiumi, koulu ja merimiesten opetus. Asujamia on 3140. henkeä.

Kastöö (Suomeksi Kyperäsaari,) vuonna 1785, Korsholman eteläisessä Eihlakunnassa perustettu merikaupunki, meren saaressa, jolla on kaunis sia ja warsin hyvä hamina; käypi pientä kauppaa. Asujamia on 610. henkeä.

Ristiina, jolla on hyvä ja mukawa hamina, niimmhös wahwa puukalujen ja kirjan laiwatos. Asujanten määrä on 1790 henkeä. Perustettu 1649. Jyväskylä, perustettu Pajäsen pohjaiseen päähän, on waista alottawa.

3. Turun ja Porin Lääni ynnä Ahwenamaan kanssa.

Tämän alle kuuluu pieni osa eteläistä Pohjanmaata, suurin osa Satakuntaa ja koko Ahwenamaa. Tämä katsotaan tavallisesti niinkuin oleva kolmesta pääosasta: Oikea Suomi taikka Turunmaa, Satakunta taikka Porin Lääni ja Ahwenamaa. Kihlakuntia on 9: Ylä- Satakunnan Yläpuolen, Ylä- Satakunnan Alapuolen, Ala- Satakunnan, Behman, Mynämäen, Maskun, Piikkion, Halikon ja Ahwenamaan kihlakunta. Asujat ovat Suomalaisia, waan Turun saaristossa ja koko Ahwenamaalla Ruotsalaisesta suvusta, jotka ovat myös pitäneetkin Ruotsin kielen ja tawat. Väkiluku tekee 250 tuh. henkeä.

Tammerkoski, maakaupunki, Mesfustylän pitäjäässä, Satakunnassa, perustettu vuonna 1779, wirran warrella, joka yhdistää Mesjärven ja Pyhäjärven vedet, sai vuonna 1821. vapaakaupungin oikeukset sekä ulko- että oma- maisille fabriikaikille, handtwärk- käreille ja portwarille, jotka tähän asettaumwat, niinmyös wapaisuus kaikkista krunun meoista ja vähentämätöin sallimus, että kaikissa paikoin myydä töitänsä. Siinä on paperin teko, pommulin fabriiki j. m. ja 2150 astij.

Pori: (Ruotsiksi Björneborg) merikaupunki Ruumojoen varrella, Ulvilan pitäjässä, jonka nimenkin tämä ennen kanto, on Suomen vanhimmin kaupunkia, jonka perustusaikaa ei saata tarkoin määrätä. Nykyiseen paikkaansa, Porin entisen kuninkaan moision maalle, muutettiin se vuonna 1558. Kaupunki käypi ei warsin huonoa ulkomaan kauppaa laudoilla, pölkkyillä, terwalla ja ruokawärkillä. Siinä on koululu ja asujamia 4720 henkeä.

Rauma, aiwan wanha kaupunki Oikeassa Suomessa, meren rannalla, sai jo vuonna 1441. wapaisuuksensa Ruotsin Kuninkaalta Nistolta; oli keskiaikana kuuluissa kaupaltaan ja kiitetyltä koulultaan, tuttu nimellä Collegium Raumense. Vuodesta 1830. lähtien on tällä vähentämätöin merikaupungin wapaisuus, wiepi muuane kaikenlaisia puukaluja, ja myypi maassa ison joukon rihma-pitsiä, joita tässä kudotaan warsin taitawasti, joka taitawaisuus on warmaan jäänyt sunä ennen olleesta naisluostarista. Asujamia on 1740. henkeä.

Uusikaupunki, Uuskirkon pitäjässä, perustettu vuonna 1617, sai vuonna 1830 vähentämättömän merikaupungin oikeuden. Wiepi muuane puukaluja, ja enimmäiten puuastioita, niiniyös paljon willaa ja pel-

lomas, kankaita ja sukia. Asujanten määrä on 1740 henkeä.

Naantali, hyvin vanha ja luostari-
taan kuuluisa, waan nykyään aivan wä-
häinen merikapunki, jossa on hyvä hamina,
perustettu vuonna 1443, käypi kauppaa
enimmäiten ruokawärkillä ja kauralla, paraasta
päästä Tukholmassa, ja on myös tuttu
sukan neuleltaan, warmaan perinto luostari-
ajasta. Sukkia myydään osittain omassa
maassa, osittain wiedään eillänimitettyyn
kaupunkiin. Asujamia ei ole kuin 700 henkeä.
Turku, Åura joen suussa, Suomen kuu-
luisin ja vanhin kaupunki (waikka sen ensi-
mäistä alkua ei enää saata tarkoin määrätä),
ennen pääkaupunki maassamme ja Suomen
Akademian istuin. Jo ennen ja lopuksi wii-
meisen palon jälkeen, vuonna 1827, muutettiin
kaikki Turussa olemat yhteiset laitokset
Helsinkiin. Turku on maaherran, Howi-
oikeuden ja Årffi pispnan istuin, niimmies
on siinä gymnasiumi, wihitty vuonna 1830,
koulu ja merimiesten opetus. Ilman sita, on
tässä läänin lasaretti, pipliä ja ewankelii-
millinen seura, toimitukset Suomen firkon-
menoa asettamaan, Suomalainen Huoneen-
hallitus seura, kaks kirjan pranttiä, lainan
tekopaikkoja, kaks werka ja muita fabriikkiä,
j. n. e. Tämä kaupunki oli ennen Suomen paras
kauppapaikka. Asujamia on 13,190. henkeä.

Niemellä Murajoen suussa, on, heti Kaupungin vieressä, Turun vanha linna, ennen niin kuuluisa Suomen tarinoissa.

Tähän lääniin kuuluu myös Ahvenamaan iso luoto ja sen ympärillä olevat pienemmät saaret. He sisällänsä pitävät 8. emäkirkköä ja 7. kappelia. Asujamet elätteksen kalastamisella, hylkeen pyydöllä, ja laivattavat Tukholmiin polttopuuta, jonka he saavat Pohjan Lahden rannoilta. Niin-
myös käyvät he vuorous-matkoissa Suo-
men ja Ruotsin haminain välillä. Väki-
luku nousee noin 14,000. henkeen. Ahve-
namaalla ei ole yhtäkään kaupunkia, vaan
sotiwarustuksen rakennus Bomarsundissa.

4. Uusmaan Lääni.

Ennen yhdistetty Hämeenlinnan lää-
nin kanssa, erotettiin tämä siitä Suomen
lääniä asettamisessa (vuonna 1831), ja
sisällänsä pitää Uusmaan ja jonkun osan
Hämeestä. Lääni on jaettu 4. kihlakuntaan: Ra-
seporin Läntinen, Raseporin Itäinen,
Helsingin ja Pernon kihlakunta. Asukkaat
Hämeen osassa ovat Suomalaisia; vaan
Uusmaassa ovat he osaksi Ruotsalaisesta
suvusta ja puhuvat Ruotsin kieltä. Heidän
määränsä on 150 tuh. henkeä. Kaupungit
ovat:

Efnääsi, wanha merikaupunki, wait-
fa sen ikää ei saata tarkoin sanoa. Jo nel-
jannessa toista vuosisadassa nähdään siitä
mainittavan. Tämän asujamet käywät wä-
haista kauppa enimmäiten Saksanmaalla.
Heidän määränsä on 1230. henkeä.

Lähellä Efnääsiä on Hangöudd,
wiimeinen niemeki Suomen Lahdessi, jossa
on pieni sotivarustus ynnä warustuswäen
kanssa.

Helsinki, Uusmaassa, meren lahden
rannalla, jossa on sangen hywä hamina: tämä
on Suomenmaan pääkaupunki ja Genral-
gubernöörin, maaherran ja koko suurruhti-
nanmaan sisällisen hallituksen istuin. Tähän
muutettiin keisarillinen Suomen senaatti ynnä
muiden siihen kuuluwien toimitusten kanssa,
vuonna 1819, niimyös Suomenmaan
Akademia (nyt keisarillisen Aleksanderin
Akademian Suomessa nimellä) wuon-
na 1828. Uudesta rakettu palon jälkeen
vuonna 1809, on Helsingissä monta kau-
nista rakennusta, ja se on kauniin kaupunki
koko maassamme. Tässä on koulu, meri-
miesten ja Wenäläis sotamiesten opetus,
kolmet kirjjanpränttiä ja joita kuita pienempiä
fabriikkiä. Wäkiluku ja kauppa owat hywin
kohonneet, myös akademian sinne muuttauta,
ja asujanten määrä on 13,560. henkeä.

Kaupungin haminata warjelee siitä 4

peninkulmaa loittona olema Iuja Wiaporin sotivarustus, perustettu vuonna 1749 seitsemelle saarelle. Paitti warustuswäkeä, on siinä asujamia 1,300. henkeä.

Porwo, vanha kaupunki, rakettu, uskonnottoman ilmoituksen jälkeen, vuonna 1346, taikka viimeistäänkin viidennentoista vuosisadan alussa. Kaupunki sai (nnä Rauman, Uuskaupungin ja Ekenäsin kanssa) vuonna 1830. täydellisen merikaupungin vapaisuuden: on pispaa ja gymnasiumin istuin, ja ilman sitä on siinä firjanpräänti, jonkunlainen ulkokauppa kaikenlaisilla maastawaroilla ja kankailla. Asujamia on 2750.

Loviisa, merikaupunki, perustettu vuonna 1745, ja kutsuttu Kuningattaren Loviisaksi Ulrikan nimellä. Sen ulkokauppa on vähäinen, ja asujanten määrä on 2440. henkeä. Kaupungissa on koulu, ja se oli yhteen toviin määrätty maaherran istuimeksi. Peninkulman päässä Loviisasta on Swart-holman sotivarustus, meren saareissa.

5. Hämeenlinnan Lääni

Sisällänsä pitää suurimman osan Hämettä, ja pienen osan itäistä Satakuntaa. Siinä on 5. kihlakuntaa. Ylä Hollolan, Ala Hollolan, Ylä Sääksmäen, Ala Sääksmäen ja Satakunnan kihlakunta. Asukkaat ovat Suomalaisia kielelleen, tarvoille ja

elämälleen, ja heidän määränsä tekee 133, tuh, henkeä.

Hämeenlinna, perustettu vuonna 1650, vaan 1778 muutettu nykyiselle sijalleen, on ainoa kaupunki koko läänissä, järven rannalla maan keskessä, maaherran istuin. Siinä on koulu ja asujamet elättelevien enimmäiten maanruukilla ja hantvärkki töillä. Kaupunki paloi enemmän kuin kaks kolmasosaa 14. päivänä Syys kuuta vuonna 1831; vaan nyt on se uudesta somasti rakettu. Väkiluku nousee 2310. henkeen.

Kaupungin vierellä on vanha Hämeenlinna, ennen Kronopori ja sitte Hämeenlinna; siinä ei ole nyt enää sotavarusteita.

6. Mikkelin Lääni

Kutsumiin (vuoteen 1831. asti) Kymmenengårdin (Kymikartanon) lääniksi, jonka nimen se sai muinoisesta kuninkaan moisuosta Kymmenegårdi, joka on Kymi virran toisen haaran varrella. Tämän läänin alle kuuluu pieni osa pohjaisitäistä Hämettä, osa keskistä ja koko eteläpuoli Savoa. Kihlakuntia on 4. Rantasalmen, Juwan, Mikkelin ja Heinolan kihlakunta. Asujamet ovat Suomalaisia ja heidän määränsä 135, tuh. henkeä.

Heinola, kahden järven välissä, Heinolan kappelissa, pohjaisitäisessä Hä-

meessä, maan asukkaista myös kutsuttu Jyrängöksi, sen kylän nimi, jonka maille tämä rakettiin. Oli, aina vuoteen 1842 asti, maaherran istuin. Asujanten määrä nousee 970. henkeen.

Mikkeli, on maaherran ja läänin hallituksen nykyinen istuin. Asujamia noin 550. henkeä.

Savonlinna, Haukiveden ja Saiman välissä, on vanha sotivarustus, perustettu vuonna 1475 ja ennen Olausporiksi kutsuttu. Kaupungissa on koulu ja Asujamia noin 510. henkeä.

7. Kuopion Lääni.

Ennen Savon ja Karjalan Lääniksi nimetty, sisällänsä pitää pohjaispuolen Savosta ja Ruotsin Karjalan: jaettu 5. kihlakuntaan: ylä-Karjalan, ala-Karjalan, Jinsalmien, Kuopion ja Rautalammin kihlakunta. Asuimet ovat kaikki Suomalaisia, ja heidän määränsä luetaan 157. tuh. henkeksi. Läänissä on yks ainoa kaupunki, nimittäin:

Kuopio, Kallaveden rannalle vuonna 1776. perustettu maakaupunki, maaherran istuin. Asukkailla on täydellinen elatus- ja kauppa-vapaus, ja elävät maaruukista ja hantvärkki toistään. Tässä on koulu, gymnasiumi, kirjapränti ja 2050. asuj:

Ruotsin Karjalassa ei ole yhtäkään kaupunkia.

8. Wiipurin Lääni

Taikka Vanha Suomenmaa, sisällänsä pitää sen osan Karjalata ja Samoa, joka jo ennen Haminan rauhaa (vuonna 1809) oli Wenäjän alla. Lääni on jaettu 8. kihlakuntaan: Kymmin, Kannan, Lappiweden, Jäskisten, Uurapään, Käfisalmen Eteläinen, Käfisalmen Keskinen ja Käfisalmen Pohjainen kihlakunta. Asujamet ovat suurimmaksi osaksi Suomalaisia, waan heidän keskeensä on myös joku määrä Saksalaisia ja Wenäläisiä asettauneet. Väkiluku nousee 245, tuh. henkeen.

Kaupunkia ja muita merkillisiä paikkoja ovat: Hamina, niemellä Suomen lahdesa, merikaupunki ynnä kahden pienen esikaupunkin, taikka lopotin kanssa. Tätä kutsuttiin ennen Wehkalahdeksi, waan sai nykyisen nimensä (Ruotsiksi. Fredrikshamn) Ruotsin Kuninkaalta Fredrikki 1:seltä, vuonna 1723, kuin sen warustaminen oli wähä ennen aljettu. Tähän muutettiin, vuonna 1821, Suomen kadetti koulu Haapaniemesta, ja kaupungissa on ilman sitä koulu ja muita pienempiä oppilaitoksia. Kauppaa käydään metsän tuottamilla, ja asujamia on 3360. henkeä.

Rymijoen itäisen haaran varrelle on rakettu pieni sotivarustus, jolla on Ryminimänä, ja $\frac{1}{2}$ penink: siitä on Ruotsinsalmi, joka edelissessä Suomen sodassa tuli niin kuulusaksi; nykyään lujasti varustettu sotalaivojen hamina. Lähellä olevalle. Kotkan saarelle on rakettu amirali huoneita, kirkkoja, suikka huoneita j: n: e:

Wiipuri; maaherran istuin, hyvin varustettu merikaupunki, rakettu kahdelle saarelle syvään pistätvässä meren lahdessä. Kaupunki on perustettu vuonna 1293, oli ennen pispaa, ja viimeksi korkeimman kirkollisuushallituksen istuin. Nyt siinä on gymnasium, koulu, ja kaks naisten opeusta, kirkon präntti j: n: e: Se on läänin parhain kauppapaikka ja laivattaa vahvasti kaikenlaista metsän tuotamaa. Ulkopuolelle kaupunkia on rakettu kaks isoa esikaupunkia, ja asukkaat, luvullen 6110. henkeä, ovat Suomalaisia, Venäläisiä ja Saksalaisten ja Ruotsalaisten jälkisiä.

Taavitti, Luumäen pitäjässä, oli määrätty raja-varustukseksi, waan siitä arweluksesta ei tullut mitään, ja kuin tässä ei nyt ole varustusväkeäkään, niin on paikka aiwan häwinnyt ja asumaton.

Lappeenranta, Lappiveden rannalla, perustettu vuoden 1656. paikoilla, vähäinen.

maakaupunki. Asujamia on 1100. henkeä. Tässä on kirkko huone vaimoille ja nykyisempään aikaan tähän on asetettu koulu.

Raupunki on naksjään kuin esikaupunki lähelle olevalle linnalle samalla nimellä.

Rääkisalmi, hyvin vanha kaupunki, lähellä Vuoksen suuta Laatokassa: tässä on pieni sotiväestös, rakettu vuonna 1295. Kahdelle saarelle wirrassa, niinmyös yks pienempi koulu. Asujamia, osittain Suomalaisia osittain Venäläisiä, on 1060 henkeä.

Konewitsan saarella Laatokassa, lähellä Rääkisalmea, on Greekalainen mies-luostari, (monastira).

Sortawala, perustettu vuonna 1640, Laatokan-järven pohjaishäädä, Karjalassa. Asukkaat käyvät vilkasta kauppaa Laatokan myöden Pietarissa, jonne he laivattavat voita, kalaa ja turkkinahkoja ja tuovat sieltä jauhoja. Sortawalassa on koulu, ja talvella pidetään täällä markkinoita, joihin ympärillä olewata maakuntaa kokuu sängen paljo. Asujanten määrä on 520. henkeä.

Neljä peninkulmaa tästä kaupungista on Laatokan-järven Watalamon saari, johon on rakettu Greekalainen mies-luostari. Tässä ennen pidetyt kuuluisat markkinat ovat nyt poiskielltyt.

3. Maan laatu. Viljat. Elatuskeinot. Wäkiluku.

Suomenmaa on luonnosta onnellisesti lahjoitettua maata, kaswamaa, hedelmällistä ja suurilla sisällisillä arvoilla. Peltomaa on useimmin paikoin hyvää ja tulokasta; suuri joukko soita on warsin soveliasta viljellä; niityt kaswawat yltäkylläisesti kaikenlaisia elättäviä heinälajia; metsissä on vielä kyllin hontia, kuusia ja koivuja sekä rakennusaineeksi että kalukseksi ja polttopuukseksi, niinmyös kaikenlaisia eläviä; järwet ja wirrat ovat kalaisia.

Sillä suurella alalla, jonka tämä suurruhtinannmaa ottaa, on kaikki tämä kuitenkin aivan muuttelawaista. Kaswamin maa on Turun ja Porin läänissä, etelä-Pohjanmaassa ja Hämeessä, paitsi sen pohjaissimmia puolia. Sitte seuraa Savo ja Karjala, ja huonointa on Dulun ja Rajanin lääni, jossa hietakanfaat vaihtuvat syvien soiden kanssa. Waan kuin korkeammalle nousut maan ruukki on opettanut näistä viimeksimainituista pakottamaan hyvät riistat, ja muuttamaan ne kaswamiiksi pelloiksi ja niityiksi, niin pidetään ne nyt voittona.

Ilma on arwattawasti sillä laueudella, jonka Suomenmaa ottaa, warsin epätasainen. Eteläpuolelssa on se hyvin lempeä, enimmäiten pitkin meren rantaa ja saaristossa; pohjaiss-

puolella taas paljoa kylmeimpi. Edellisessä on yö kesäpäivän-seisomisen aikana, ainoastaan neljän tunnin hämärä, kuitenkin niin valkea, että aivan hyvin saattaa lukea; jälkimäisessä on samana aikana melkeen alinomainen päivä, vaikka aurinko, paitsi pohjoisimmin paikkoja, menee alas. Kestiluvuksi yli koko maan saattaa lukea talven 7. kuukaudeksi, vaikka Lokakuun keskeltä Toukokuun keskelle, jossa lumussa eroitus kuitenkin on aivan suuri etelä- ja pohjaosien välillä. Saaristossa Turun seuduissa ja ympärillä olevissa tienoissa ottavat kovat, kesä ja syys 7. kuukautta, kuin eivät Raa-jaanissa, Torneossa ja pohjaosissa tienoissa tee enemmän kuin 4. kuukautta, ja pohjaosinmassa Lapissa ainoastaan 3, vaan sen sivulla ovat kovat ja syys hyvin lyhyet, ja muutos talvesta kesään ja taas takaisin talveen, tapahtuu melkeen aivan suoraan.

Ennennimitetyssä osassa maata hyösktyvät aivan hyvästi usiammat eteläisemmät puun-lajit, niinkuin tammi, olokoivu, jalawa, saarni, wähtera, pähkinäpuu j: m: yli koko maan kasvavat petäjä, kuusi, koivu, leppä, kataja, pihlaja, tuomi j: n: e: Hedelmäpuita, esimerkiksi: omena, pähkänä ja kirsikka-puita kasvatetaan etelään päin joka paikassa. Näistä kasvaa omena-

puu Porin läänin ja Hämeen eteläpuolissa ja keski Karjalassa, waan kirsimarjat vielä plempanä. Marja-pensaat (niinkuin wiina ja pisto-marjat) hyöstyvät pohjaisimmissa tienoissa. Marjoja kasvaa joka laadusta. Mansikoita, wattuja, mustikoita, lakkoja ja mesimansikoita (pohjais-puolissa) on yltäkyllä.

Ilma on sangen terweellinen, ja metsä tienoot ja saaristo pidetään raittiina. Täällä luetaan yhden hengen kuoleman 50. stä, ja ylipäättään 5. lasta syntyvän jokaisesta parikunnasta. Keskiluvuksi yli koko maan on otettu yhden hengen kuolemaksi 35. stä taikka 40. stä, ja 4. lasta syntyväksi joka avioliitosta; waan Rymättylän ja Taimasalen pitäisissä joissa kuolemaisuus laullaan olennan suurin, sanotaan yhden kuoleman 23. stä taikka 25. stä hengestä ja ainoastaan 3. lasta syntyvän parikunnasta. Suomenmaan koko wäkiluku nousee wähä yli yks milliona 400 tuh. hengen, taikka lähemmäksi 540. henkeä nelikulmaiselle peninkulmalle, paitsi Lapia. Kuitenkin on tämä wäkituku erinäisillä tienoilla maassa jaettu warsin epätasaisesti. Niin on Oulun läänissä (ilman Lapinmaata) noin 160. henkeä nelik: penink:, Vaasan läänissä 550, Turun ja Porin läänissä 1060, Uusmaan ja Hämeen länän läänissä 940. Mikkelin läänissä 900, Kuopion läänissä 440 ja Wiipurin läänissä 575 henkeä nelik: penink:.

Keskiluku wäen lisääntymiselle on wiiidesätöistä muodessa ollut noin 16,700 henkeä joka wuosi, Greekan, Wenäläis-seurakuntien lukematta.

Maamme elatuskeinoista on maanruukki ensimmäinen. Täällä wiljellään hywin etuisasti ruista, ohraa, kauraa, wehnää, tattaria, rokkia, papuja, kaalia, potatia, naurista, pellawasta, liina j. m: Maamme erinäisissä paikkakunnissa saawat warsin epätasaisen jywälumun kylwyn jalkeen riis-toista; waan eiwät kylwäkään yhtä tihyään. Häme, Sawo ja Karjala kylwäwät harwaan ja saawat forkian jywälumun; heille ei ole kymmenees jywä mikään hywä salis. Turunmaa ja Uusma kylwäwät tihyään ja katsowat kymmenen jywän annon sengen hywäksi. Muut elatuskeinot ovat karjan kaitseminen, metsät, kalastaminen ja metsästäminen.

Suomalaiset myhwät ja laiwattawat muuanne paljo woiita, lihaa, talia ja nahkoja; niinmyös lautoja, pölkkyyä, rakennus aineita, terwaa, kalaa ja jonkun wähän nietsän antamata. Raudan teko on wuosi wuodelta ollut nousemassa. Meidän maassa on 14. masuunaa, 30. kankiraudan paljaa ynnä 46. ahjon kanssa. Uusimmat masuunat puhumat vielä taikka Ruotsalaista, taikka järwi ja hölmä malmia; waan hywia kaimantoja on Euorilassa, Sillbölessä,

Malmbergissä, Djamosa, Bihiniemessä, Kulonsuomäellä j. m., joissa myös tehdään työtä rotomasti. Rautamalmit noin 20. muista paikoista ovat koetelleessa näyttäneet hyvin hyviltä. Orijärnessä, Kiskon pitäjässä on waski kaimanto, jonka malmi sulatetaan Koskestén, Kärketén ja Tiskarin ruukissa. Hyvänlaatuisia waskijuonia löydetään siellä ja täällä; waan ne hopiamalmit, joita paikka paikoin on harvattu, saattawat olla niin vähäaantoisia, että heitä ei ruweta tekemäänkään. Sahoja on ylämaassa suuri joukko. Lasiruukit, werkkafabriikit ja hienompien kankaiden kutomukset owat vuosittain enenneet. Erittäin on kehruuta ja paittina kutomuksia ahkeruudella harjoitettu, jonka siwulla talonpoikasen kansa myypi suuren joukon farkkiampia willa ja pellawas kankaita, niinmyös sukkia.

Viimeisinä vuosina, hallituksen murheesta ja enimmäiten hallituskansan kustannuksella, toimitetut koskenperkaukset owat olleet suurihyötyiset maalle, kuin owat antaneet tilaa uusiksi niitty ja pelto maille, ja myös senkin suhteen, että owat lauhentaneet ilman.

Suomen talonpoika elää ylipäättään hyvin niukasti, ja myypi ennen tawaransa kuin itse nauttii niistä. Muuten owat Suomalaiset ahkerata, kestäwätä ja tekewätä

fansaa, varustettu wahwoilla jäsenillä ja eläntäläadusta sekä ilmastu wahwistuneilla woinilla. Urwellaan heidän luontonsa kum- luman jonkun jylhyden: waan sen siwulle yhdistäwät he wakanmielishyden ja waaroissa ja hädisä koetellun urhoollisuuden, miehuut- lisen innon sodassa ja uskollisuuden hallitsijata ja esiwaltaa vastaan.

Siwistyneimpien kesken, jossa kansa- käyminen on hälwittänyt jylhyden, on tämä estänyt kemytmielishyden tulemastu, jonka näkee niin lewinneenä muissa siwistyneim- nissä kansoissa.

Lappalaiset (perijiuurelta samasta, waif- ka nyt kielelle ja tawoilla Suomalaisista kauas eronneesta suwusta) wiettäwät aiwaan toisenkaltaista elämää, kuin toiset maat asukkaat. He eiwät pidä mitäkään maan runkcia, eikä heillä ole warjinaisia asuin- paikkoja, waan siirräkset edes ja takaisin, Lapin metsissä ja wuoristoissa, peurakar- joineen, joista he saawat elatusensa ja mitä enimmäen tarwitsawat maatteeksi ja muuksi kalukse. Kuin Lappalaiset tulewat häwölle, niin asettauwat he järwien ja wirtoen ran- noilla taikka metsämaihin, ja kuin kokuwat eläetellä henteänsä kalanpyynnöllä ja metsäs- tämällä, niin saawat he silloin K a l a ja M e t s ä Lappien nimen.

Ruunkaan valtakunta Puola.

§. 1. Rajat. Suuruus. Väkiluku.

Puolan rajoilla on: idässä Venäjänmaa; pohjassa ja lännessä Preussian maat, ja etelässä Österriikin valtakunta. Se pitää sisällänsä 2,200. nelik: penink:, joilla asuu 4. millionia ihmisiä.

§. 2. Virtoja. Kaupunkia.

Virroista on Weisfeli, joka tulee Karpään vuorilta, juoksee läpi maan ja laskee 100. peninkulman pituisena Itä Mereen, merkillinen niinkuin isoin, ja Niemeni, niinkuin raja virta Venäjätä vastaan.

Kaupungista ovat merkillisimmii: Warsowa, Weisfelin warrella, valtakunnan pääkaupunki, ja kaupan pääpaikka, 136. tuh: asuj: ja Lublini jossa pidetään suuret markkinat; 12. tuh. asuj.

§. 3. Maan laatu. Kauppa. Uskon oppi.

Puola on tasaista maata, jossa löytyy ainoastaan joita kuita mäkii, vaan ustiampia soisia tienoita, ja on muuten maanruukkiin ja karjan kaitseemiseen soveljastta. Ilma on lempeä.

Muuanne wiedään: eloa, laivanrakennusaineita, hevosia ja sarmikarjaa.

Muualta tuodaan: fabriikki- ja siirtomaa-tavaroita, wiiniä, suolaa, tupakkaja metallia.

Kaupan käynti on parahaasta päästä Juutalaisien haltussa. Uskon oppi on Ruomalainen Katoliikki.

Wapawaltakunta Krakowi

Rajat. Suuruus. Kaupunki. Hallitusmuoto.

Tämä pieni waltakunta on Weisselin läntisellä rannalla, kuningaanwaltakuntien Puolan, Galitsian ja Preussian keskessä, ja sisällänsä pitää 17. nelik: penink., joilla asuu noin 108. tuh., ihmistä.

Pääkaupungissa Krakowassa on 35, tuh. asuj.: Hallitusmuoto on wapawal-
tainen, waan koko waltakunta on Wien-
jän, Österriikin ja Preussian suojelun alla.

Saksan Liitto taikka Saksanmaa.

§. 1. Osat. Rajat. Suuruus. Wälikunta.

Saksanmaa ei kuulu yhden ainoan Ruhtinan alle, waan on jaettu 39. isoimpaan ja pienempään waltakuntaan, jotka yhteen
tekevät siksi kutsutun Saksan Liiton. Liiton
erinnaiset jäsenet ovat. 1. Keisari, 7. Ru-
ningasta, 1 Wali-Ruhtinas, 5 Suur
Herttuata, 9 Herttuata, 11. Ruhtinata,
1 Maa-Kreivi ja 4. vapaa kaupunkia.

Isoimmat Saksan Liiton Waltakun-
nista ovat: 1. Keisarilliset Österriikin
Maat; 2. Preussian Maat; 3

Kuninkaanvaltakunta Baijeri; 4. Kuninkaanvaltakunta Saksi; 5. Kuninkaanvaltakunta Hannoveri; 6. Kuninkaanvaltakunta Wyrtembergi; 7. Danmarkin Kuninkaan Maat; 8. Hollandin Kuninkaan omaisuus; 9. Belgian Kuninkaan omaisuus 10. Suur-Herttuankunta Baadi; 11. Baali-Kuhtinankunta Hessen Kasseli; 12. Suur-Herttuankunta Hessen-Darmstadt; 13. Suur-Herttuankunta Meklenburgi; 14. Herttuankunta Nassowa.

Liiton yhteiset asiat toimitetaan alinomaiselta Liittokokoukselta, taikka Asianajajilta Liittolaisvaltakunnista, joista Österrikin Keisarin on Sananjohdattaja.

Saksanmaata koskewat: pohjassa Itä Meri, Danmarki ja Saksan Meri; idässä Preussia, Puola, Galitsia ja Ungerinmaa; etelässä Adriatin Meri, Italia ja Sveitsi, ja länessä Frankriki, Belgia ja Hollandi. Se sisällänsä pitää 11,600. neli: penink.: , joilla asuu noin 35. millionia ihmisiä, joista noin 19. millionia tunnustaa Romalaisen Katolikin Uskon ja 16. millionin paikkoin Ewangeliumilliseen Luterukseen.

§. 2. Maan laatu. Vuoria. Wirtoja. Saksanmaa on warsin erilaatuinen, waikka ylipäättään kaswawa ja hedelmällinen. Poh-

jainen puoli on tasamaata, joka wähitellen alenee Itä ja Saksan Merta vasten; waan eteläinen puoli on taas muorikasta, ja sen tähden on siellä harvoja isompia lakeita. Siitä tulee myös, että kutsuvat Pohjaistuolta Ala- ja Eteläpuolta Ylä Saksaksi.

Saksanmaan korkein vuorennippylä on Orteles, kuuluma Alppivuoriin, joka on 7,200. Kyynärää ylempänä merta. Vuoristoista ovat merkisimmät: Ertsiwuoret, Böömin ja Saksin waltakuntien välillä, ja Hartsiwuori, joka juoksee Braunschweigin ja Hannoverin läpitse.

Saksanmaassa on noin 500 wirtaa, joista 60. on purjehtimiseen sovelijasta. Isoimmat ovat: 1. Donowa, joka lähtee Baadista ja lankee, 330. peninkulmaa juostuansa, Mustaan Mereen. 2. Reiri, joka alkaa Alpien tunturilla, juoksee läpitse ison osan läntistä Saksanmaata ja lankee, 150 peninkulmaa juostuansa, Saksan Mereen; 3. Elbe, alkaa Böömissä ja juoksee pohjaan päin läpi Saksin ja Preussian maiden, ja lanke, 90. penink: juostuansa, Saksan Mereen; 4. Oderi, alkaa Meerissä, juoksee pohjaan päin Preussian maiden läpi ja lanke, 90. penink: juostuansa, Itä-Mereen.

Preussian Waltakunta.

§: 1. Ojat. Rajat. Suuruus. Wäkiluku.

Preussian waltakunta on kahdesta pää-

osasta: A) Maista ulkona Saksasta, ja B) Maista Saksassa.

Saksasta ulkona olevat maat ovat: 1. Kuninkaanvaltakunta Dikea Preussia ja 2. Suur-Herttuanmaa Pooši, ennen Puolaan kuuluma.

Maat Saksassa ovat: 1. Maa-Kreiwiniinmaa Brandenburg; 2. Herttuanmaa Pommeri; 3. Herttuanmaa Saksi; 4. Ketinimaa; 5. Herttuanmaa Slesia.

Preussian valtakunnan rajoja koskee idässä Venäjä ja Puola: pohjassa Venäjä ja Itä-Meri; lännessä Meklenburgi, Hanooveri, Hollandi, Belgia ja Hessi, ja etelässä Frankriiki, Saksi ja Österriiki. Molemmat pääosat jaetaan 10. maakuntaan. Tämän valtakunnan laajuus on 5.tuh. neli: penint., joilla asuu 14. millionia ihmisiä usiammista kansoista.

§: 2. Kaupunkia

Isaimmat ja waariin otettawat ovat: 1. Berliini, Brandenburgissa, koko waltakunnan pää ja ensimmäinen hallitus kaupunki sekä sisällisen kaupan pääpaikka: 250.tuh. asuj; 2. Königsbergi: nyt itä-Preussin ennen koko Waltakunnan pääkaupunki: tässä on wahwa kauppa ja 64, tuh. asuj; 3. Dantsigi, Weiffelin wiereillä, pääkaupunki Läns-Preussiasa, waltakunnan isoin merikauppa kau-

punkti: 56, tuh. asuj: 4. Breslawa, pääkaupunki Slesiasa; tässä on suuret villamarffinat ja 88.tuh. asuj: 5. Stettini, Oderin rierellä, Pommerin pääkaupunki: 31.tuh. asuj: 6. Poosi, 32.tuh: asuj: Poosin pääkaupunki. 7. Magdeburgi, 45. tuh. asuj, pääkaupunki Westfaalissa, josta maasta saadaan parhaita savustettuja sianraajoja ja jossa kasvaa pellamasta enemmän kuin koko Euroopassa. Eislebeni, Saksissa, jossa Lutherus syntyi ja kuoli. Kölni, Reini-maissa, 61,tuh. asuj: kuuluksella tehdystä haifu-wedestä.

§: 3. Maan laatu. Hallitusmuoto.

Preussian maat ovat, paitsi Slesiata, lafioita ja alenewat Itä-mereen päin, niin että rantamaat pitää suluilta warjeltaman weden paisumisesta. Maa on osittain hiekkamaata ja keskinkertaisesta kaswannosta, osittain hywin kaswamaa. Brandenburgissa kaifetikin on isoja hietakanfaita ja Preussiasa paljo soisia tienoita. Reini-maat ovat kaifista kaswawimmat.

Muuanne wiedään: Preussiasa, Poosista ja Pommerista: eloa, ruoka aineita, metsän tuottamia, pellamasta ja liinaa: toisista maakunnista: fabriiki-tawaroita, niinkuin palttinaa, hattunia, werkaa, silkifankaita ja rautakaluja. Muualta

tuodaan: wiiniä, suolaa, metallia, raaka aineita ja siirtomaa tamaroita.

Hallitusmuoto on yksivaltainen. Poosissa ja Keini maissa on Romalainen Katoliikin usko, waan toisissa Ewankeliumilinen Lutheruksen, wallan päällä. Sotawoimaa maalla on 165,000. miestä. Vainastoa ei ole ensinkään.

Keisarinvaltakunta Österriiki

S: 1. Osat. Rajat. Suuruus. Jakaus

Österriiki on niinkuin Preussiakin 2 pääosasta, nimittäin. A) Maista ulkona Saksasta, ja B) Maista Saksassa.

Maat ulkona Saksasta ovat: 1. Galitsialaiset Perintö-Maat taikka Kuninkaanvaltakunta Galitsia, ennen Puolaan kuulumia, ynnä Bukowinan kanssa. 2. Ungerin Perintö-Maat, taikka Suur Ruhtinanmaa Siibenbyrgi, Kuninkaanvaltakunnat Ungerin, Dalmatia, Kroatia ja Slavonia sekä Sotaraja, kapea maan suikale pitkin Turkin rajaa Dalmatiasta aina Gallitsiaan asti, jossa maassa kaikki talonpojat ovat sotamiehiä. 3. Italian Perintö Maat taikka Kuninkaanvaltakunta Lombardien Wene digi.

Saksassa olevat maat ovat: 1. *Arkki Herttuanmaa* *Osterriiki*. 2. *Herttuanmaa Steiermarki*. 3. *Kuninkaanvaltakunta Illyria*. 4. *Kreivinmaa Tyroli*. 5. *Kuninkaanvaltakunta Böömi*, ja 6. *Maan Kreivinmaa Meeri*

Koko valtakunnan rajoja koskevat: idässä *Turkinmaa* ja *Benäjä*; pohjassa *Puola*, *Preussia* ja *Saksi*; lännessä *Baieri*, *Sveitsi* ja *Sardinian Maat*; etelässä *Paavinvaltakunta*, *Adriatin Meri* ja *Turkinmaa*. Koko valtakunta sisällänsä pitää 12,000. neliä penink., joilla elää 36. millioonia asujamia, joista noin 12. mill: on *Saksalaisissa*, 5. mill: paikkoin *Italialaisissa*, lähelle 13 mill: *Ungerilaisissa*, ja 5. mill: *Italialaisissa* maissa. Asujametsaattaa jakaa 4. pääkansa: 1. *Saksalaiset*, 2. *Magyarit* (*Ungerissa*) 3. *Slawit* (joita on enin ja *lawiammalta*) ja 4. *Italialaiset*.

§: 2. Kaupunkea.

Isaimmia ja waariin otettavia ovat: 1. *Wiini*, *Donowan* warrella, *Arkki Herttuanmaassa Osterriikissä*, *Saksanmaan* isoin kaupunki, koko valtakunnan pääkaupunki, *Keisarin* asuinpaikka, 350. tuh. asuj:, on koko sisällisen kaupan olopaikka ja valtakunnan ansimäinen kaupunki käsiröinsä ja taitoahke-

ruudensa suhteen. 2. Pragi, 120 tuh. asuj.,
pääkaupunki Böömissä, jossa maassa kasvaa
paras humala koko Euroopassa. 3. Ofeni,
30 tuh. asuj., Ungerin pääkaupunki, jossa
maassa kasvaa paras wini koko Euroopassa
ja ehkä koko maailmassakin, ja jossa on
Kalaisin wirta, Zeissi, koko Euroopassa.
4. Lemberg, 60 tuh. asuj., pääkaupunki
Galitsiassa, jolla maalla on Wielitskassa koko
maailman merkittisin suolakainanto, jossa
600. kynnärän syvyydessä enemmän kuin
600. miestä tekewät joka päivä työtä
ja osiksi asuwatkin ynnä 100. herwoisen
kanssa, jotka ovat työssä tarpeelliset. 5.
Triesti, meren rannalla Illyriassa, 50 tuh.
asuj., waltakunnan ensimmäinen meri- ja kaup-
pa kaupunki. 6. Milano, Lombardein pääkau-
punki, 145 tuh. asuj. wahwa kauppa ja taito ah-
keruus. 7. Wenedigi, meren rannalla Lombar-
dei Wenedigissä, on waltakunnan toinen meri
ja kauppa kaupunki, rakettu 72. saarelle,
jotka ovat yhdistetyt 306. sillalla, ja
suurimmaksi osaksi on kanawia katu-
jensa asemesta. 8. Germanstadt, 18 tuh.
asuj., pääkaupunki Siibenburgissa, joka on
muuta Europan maita rikkain kullasta.

§. 3. Maan laatu. Kauppa. Halli-
tusmuoto.

Osterriikin waltakunta, paitsi pohjais
Galitsiaa ja etelästä Ungeria, joissa suuremmat

lakeat koko Euroopassa ovat, on vuorimaata. Alpit, Böömin vuoret ja Karpaatit kulkemat valtakunnan läpitse. Maa on ylipäärtään warsin kaswamaa, kuitenkin on eteläisessä Ungerissa isoja jäkälä ja hietä kangaita sekä soita. Ilma on vuoristoissa kylmempi kuin pohjais-Saksassa, maan raitis; lämpimin on se Lombardeissa, Dalmariassa ja eteläisessä Ungerissa, jossa se soisissa tienoissa on sangen taudillinen.

Muuanne wiedään: willaa ja willakankaita, pummulia ja pummulikankaita, pellawasta ja pellawastankaita, vuorityön tuottamia, eloa, wiiniä ja lasitawaroita, enimmäten Böömistä, jossa parasta ja huokeinta lajia tehdään koko Euroopassa. Muualta tuodaan: fabriiki ja sitromaa tawaroita.

Hallitusmuoto on yksiwaltainen ja hallitsialla on melkeen wapa woiima. Ungerissa, Siibenbyrgissä ja Tyrolissa on se kuitenkin osiksi wähennetty Valtakunnan säädynstä. Muuten on hallitus jokaisessa maakunnassa erilailla kokoiltu. Uskon oppi on Romalainen Katoliikin. Sotawoiima maalla nousee rauhan ajalla 270. tuh. mieheen. Lainasto on Triestissä, ja warsin wähäinen.

Kuninkaan valtakunta Baieri.

Suurus. Väkiluku. Kaupunki. Hallitusmuoto.

Baierin Kuninkaanvaltakuntaa on 1400. neliä penintä, joilla on 4. mill. 300 tuh. asujanta.

Merkillisimmät kaupungit ovat: Müncheni, valtakunnan pää ja hallitus kaupunki, 80 tuh. asujanta. Tyrenbergi, 40. tuh. asuj., iso kauppa ja taitoahkeruus.

Hallitusmuoto on yksivaltainen. Uskonoppi on Romalainen Katoliikki. Sotavoima on 60. tuh. miestä. Baieri on kaikista Euroopan maista rikkain elämästä hoviasta.

Kuninkaanvaltakunta Saksi.

Suuruus. Väkiluku. Kaupunkia. Hallitusmuoto.

Saksin Kuninkaanvaltakunta on 340. neliä penintä, joilla on asujamia noin 1½ mill.

Merkillisimmät kaupungit ovat: Dresdeni, valtakunnan pää ja hallituskaupunki, jossa on 61. tuh. asuj., vahva kauppa ja taitoahkeruus. Leipsiigi, 43. tuh. asuj., valtakunnan suurin kauppa-kaupunki, ja erittäin kuuluisa kolmesta sen tienoilla pidetystä tappelusta, ja kolmesta suurista markkinoistaan.

Hallitusmuoto on yksivaltainen. Ewangeliumillinen Euteeruksen uskonoppi on wallan päällä. Sotavoimaa on 10. tuh.

miestä. Saksissa on hienoin posliini : savi
koko Euroopassa.

Kuninkaanvaltakunta Wyrtembergi.

Suuruus. Väkiluku. Kaupunkia. Hallitusmuoto.

Wyrtembergin Kuninkaanvaltakuntaa on 360. nelik: penink:, joilla on $\frac{1}{2}$ mill: asujamia.

Merkillisin kaupunki on Stutgarti, valtakunnan pää ja hallitus kaupunki, 48. tuh. asuj.

Hallitusmuoto on yksivaltainen. Uskonoppi on Ewangeliumillinen Luteruksen. Sotavoima nousee 20 tuh. mieheen.

Kuninkaanvaltakunta Hanoveri.

Suuruus. Väkiluku. Kaupunkia. Hallitusmuoto.

Hanoverin Kuninkaanvaltakunta sisäl. länsä pitää 684. nelik: penink:, joilla on vähän yli $1\frac{1}{2}$ mill: asujamia.

Merkillisin kaupunki on Hanoveri, valtakunnan pää ja hallituskaupunki, 26 tuh. asuj.

Hallitusmuoto on yksivaltainen. Uskonoppi on Ewangeliumillinen Luteruksen. Sotavoima nousee 20, tuh: mieheen.

Hanoverin maakunnassa Ost. Fr's-
landissa on parhaimmat hevoset Saksan-
massa.

Kuninkaanvaltakunta Danmarki.

§: 1. Osat. Suuruus. Väkiluku.

Danmarkin Kuninkaanvaltakunta on kahdesta pääosasta, nimittäin: A) Maat ulkona Saksanmaasta, ja B) Maat Saksassa.

Maat ulkona Saksanmaasta ovat: 1. Islandi ja Färöin luodot. 2. Dansk. kan luodot Siällandi, Speni, Langelandi, Falsteri, Lollandi j. m: 3. Juutin Niemimaa ynnä Hettuanmaan Sleswiigin kanssa.

Maat Saksassa ovat: Herttuanmaat Holsteini ja Lauenburgi.

Danmarkin valtakuntaa on 2, 447. nelik: penink:, joilla elää 2 mill: 200 tuh: asujamia.

Maariin otettavat kaupungit ovat: 1. Kiöbenhawni, Siällandilla, Drefundin rannalla, valtakunnan pääkaupunki ja Kuninkaan asuinpaikka, Europan koreimmia kaupunkia: siinä on 120 tuh. asuj., wahwa kauppa ja meren kulku. 2. Altona, Holsteinissä, Elbe-wirran warrella, 26 tuh. asuj., wahwa kauppa ja meren kulku. Helsingöri, Drefundin rannalla, siinä jossa se on kapein;

7. tuh: asuj: Tässä maksetaan tulliraha kaifilta Salmen läpi kulkewilta laivoilta.

§: 2. Maan laatu. Kauppa. Hallitusmuoto.

Danmarki on lafiata maata, jossa on ainoastaan joita kuita pienempiä mäkii. Se on hywin soweljasta maan ruukfiin ja karjan kaitsemiseen. Meri saattaa matkaan että ilma on usiasti paksu ja sumuinen, waan tekee sen myös talwella lauhiammaksi.

Muuanne wiedään: eloa, hewoisia, sarwieläwiä, nahkoja, sulkiä ja palowiinaa. Holsteinissa on parhaat lypsylehmät koto Saksanmaassa.

Muualta tuodaan: suolaa, wiiniä, metsän tuottamia, metallia, lasia, fabriiki ja siirtomaa-tawaroita.

Hallitusmuoto on yksiwaltainen: Uskon oppi Ewanfeliuimillinen Luteeruksen. Sotawoimaa maalla on 27. tuh: miestä, waan merellä on se wähäinen.

Danmarkin siirtomaat Afriassa, Afrikassa ja Amerikassa tekewät yhteen 200. taikka 300. nelik: peninkulmaa.

Kuninkaanwastakunta Hollandi.

§: 1. Rajat. Suuruus. Wäkiluku.

Hollandin rajoja kaskewat: lännessä

ja pohjassa Pohjan Meri, idässä Preussian Keini-maat, ja etelässä Belgia.

Tätä valtakuntaa on 630. neli: penink:, joilla on 2^T mill: asujamia.

§: 2. Virtoja. Kaupunkeja.

Wirroista on isoin Keini, joka monin haaroin juoksee Hollandin läpitse.

Merkillisimmät kaupungit ovat: 1. Amsterdami, valtakunnan pääkaupunki a toinen kauppa-kaupunki Europassa, 200, tuh: asuj: 2. Haag, Kuninkaan asunpaikka, 50. tuh: asuj: 3. Rotterdami, wahwa merikauppa ja taitoahkeruus, 70, tuh. asuj:

§: 3. Maan laatu. Kauppa. Hallitusmuoto.

Hollandi on tasaista, soista ja alawata maata, olletikin pohjais ja läns osat, joissa maa on alempana kuin meri, jonka tähden sitä pitää kalliilla suluilla warjeltaman weden paisumuksesta. Ilma on märkä, paksu ja raskas. Maa on hywästi hoidettua ja karjaa on paljo. Ilman sitä on Hollandissa puhtain karja, parhaimmat niityt ja rhytimaat koko Europassa.

Muuanne wiedään: woita, juustoa, fabriiki-tawaroita, Itä ja Läns Indian tuottamia.

Muualta tuodaan: eloa, puukaluja, suolaa, wiiniä, siirtomaa ja raaka-tawaroita

Hallitusmuoto on yksivaltainen. Uskonoppi on Ewankeliumillinen Parannettu. Sotavoimaa ei saata niin tarkoin määrätä.

Kuninkaanvaltakunta Belgia.

§. 1. Rajat. Suuruus. Väkiluku.

Belgian rajoja koskewat: pohjassa Hollandi, Lännessä Pohjan Meri, idässä Preussian Reini maat, ja etelässä Frankriiki.

Tätä valtakuntaa on 520. neliä. penink, joilla elää noin 4. mill. 200. tuh. asujamia.

§. 2. Kaupunkia.

Merkkillisimmät ovat. 1. Brysseli, pää ja hallituskaupunki, 115. tuh. asuj., wahwa maakauppa ja taitoahkeruus. 2. Antwerpi, wahwalla sotivarustuksella, 75. tuh. asuj., ja wahwa merikauppa.

§. 3. Maan laatu. Kauppa. Hallitusmuoto

Belgia on tasamaata, waan ei niin alawata kuin Hollandi, on warsin soweliasta Karjan kaitsemiseen, ja sangen hywästi hoidettu. Ilma on terweellisempi kuin Hollandissa.

Muuanne wiedään: eloa, woita, juustoa, ja fabriiki-tawaroita, olletikin palttinaa, pitsiä ja werkaa.

Muualta tuodaan: suolaa, wiiniä, puu ja siirtomaa tawaroita.

Hallitusmuoto on yksivaltainen. Uskonoppi on Romalainen Katoliikin. Sotawoimaa ei saata määrätä niin tarkein.

Kuninkaanvaltakunta Suur-Britannia ja Irlandi.

§. 1. Osat. Rajat. Suuruus. Wäkiluku. Wirtoja.

Suur-Britannian Kuninkaanvaltakunta on kahdesta isosta luotomaasta: 1) Suur-Britannia, jonka eteläpuoli on Kuninkaanvaltakunta Englanti, ja pohjaishuoli Kuninkaanvaltakunta Skotlandi, 2) Kuninkaanvaltakunta Irlandi, ja muita pienempiä luotoja. Koko valtakunta kutsutaan tavallisesti yhdellä nimellä Englantiksi.

Suur-Britannian rajoja koskewat: pohjassa ja idässä Saksan Meri, etelässä Franskan Kanawa taikka salmi, ja länessä Atlantin Meri ja Irlandin Meri.

Britannian luodot sisällänsä pitävät 5,500. nelik. penink., joilla elää 26, mill. asujamia.

Englandin suurin wirta on Temsi,

joka, 30. penink. juostuansa, lankee Pohjan Mereen. Ei missään maassa koko Maan päällä ole niin paljo kanavia kuin Englannissa.

§. 2. Kaupunkia.

A) Englannissa Londoni, Temsin suussa, waltakunnan pää ja hallituskaupunki, suurin kauppa- ja kaupunki koko maailmassa, wäkirikas ja kaikkialta koko Euroopassa, ja isoin fabriikki kaupunki: asujamia lähelle 2. millionaa.

2. Doveri, Kaletani salmen warrella, on se paikka, josta mennään yli salmen Frankriikkiin: 12 tuh. asuj. 3. Portsmauti, saman salmen rannalla, on sotalaivaston pääasento, 50 tuh. asuj. 4. Plymouti, josta on 75 tuh. asuj., suur hamina ja suuria makasiineja laivaston tarpeita wasten 5: Bristol, Bristol, kanavan warrella, 100, tuh. asuj. ja sangen wahwa kauppa 6. Birminghami 146 tuh. asuj., Englannin suurin fabriikki kaupunki 7. Manchesteri, waltakunnan isoimmia fabriikki kaupunkia, 180. tuh. asuj. Liwerpooli, waltakunnan toinen kauppa- ja kaupunki jossa on 230. tuh. asuj. 9. Gulli, on parhaimmia meri ja kauppa kaupunkia, 46, tuh. asuj.

B) Skotlannissa 10 Edinburgi, pääkaupunki, jossa on 162. tuh. asuj., isoja fabriikkeja ja wahwa merikauppa.

11. Glasgowi, jossa on 205, tuh. asuj.,
wahwa merikauppa ja taitoahkeruus. Kar-
roni, suurin raudan walu paikka koko
Europassa. Skotlandiin kuuluvat myös
Orkadin, Setlandin ja Hebridin saarestot.
C) Irlandi: 12. Dublini, pääkaupunki,
jossa on 240. tuh. asuj., wahwa merikaup-
pa ja iso taitoahkeruus.

13. Korki, 107.tuh. asuj. ja niin wah-
wa lihakauppa, että sitä kutsutaan tawalli-
sesti waltakunnan tappo huoneeksi.

S. 3. Maan laatu. Kauppa. Hallitus- muoto.

Englanti on suurimmaksi osaksi tasaista
maata, ainoastaan pohjais ja läns puolisissa
on wuoria. Skotlanti taas on enimmäksi
osaksi mäistä, ja pohjais puoli olletikin on
täynnä kallioisia ja metsikko wuoria. Irlandi
on tasaista, ja täällä waihtuvat lafsot ja
niityt, waan löytyy kuitenki soita ja rimpia-
kin. Maa on kaswawaa ja hywästi hoidet-
tua. Ilma on ylipäättään, meren likeyden
suhteen, märkä, waan kuitenkin lämmin.

Englanti on koko maailmassa se ainoa
waltakunta, jossa kaikenlaiset fabriikit ovat
nosneet korkeimmalleen, ja jossa kaikkein
lamein kauppa löytyy. Koko Euroopasta on
Englanti rikkainta raudasta ja tinasta, ja
siinä on Ruotsin sirulla paras waski, ja

Kaifista maista lihawin tappo karja, niin myös ovat Englandin hemoiset parhaita juoksioita koko maailmassa.

Muuanne wiedään: kaikenlaisia fabriikkiliikallisuus ja siirtomaa-tavaroita, niinmyös kivihiiliä, kiviisuolaa ja tinaa.

Muualta tuodaan: wiiniä, puuastioita, laivan rakennusaineita ja kaikenlaatuisia raakatarpeita fabriikkilöihin.

Hallitusmuoto on yksiwaltainen: Uskonoppi on Englandissa Ewankeliumillinen Englandin, Skotlandissa Ewankeliumillinen Parannettu, ja Irlandissa Romalainen Katoliiin.

Sotawoimaa maalla on noin. 100, tuh. miestä, merellä on se suurin koko maailmassa ja wähilleen kuin kaikkein Euroopan waltakuntien yhteenluettuna, nimittäin enämpi kuin 600 isoimpia ja pienempiä aluksia.

Englandin siirtomaat Afiassa, Afrikassa ja Amerikassa sisällänsa pitävät yli 100. tuh. neliä: penink.

Kuninkaanwaltakunta Frankriiki.

§. 1. Rajat. Suuruus. Wäkiluku. Wirtoja.

Frankriikin rajoja koskewat: pohjassa Belgia ja Kanawa taikka Franskan salmi; idässä Saksanmaa, Sweitsi ja Italia;

etelässä Spania ja Keski Meri, ja lännessä Atlantin Meri.

Frankriiki sisällänsä pitää 10,tuh. nelik: penink:, joilla elää 34 millionia asujamia.

Isotnimet wirrat ovat 1. Seini, joka juoksee pohjaislänteen ja lankee, 96. penink: kuljettuaan, Franskan Salmeen.

2. Loeri, joka juoksee pohjaislänteen ja lankee, 120. penink: juostuaan, Atlantin Mereen.

3. Rooni, joka alkaa Sweitsin wuorilla, juoksee Genin järven läpitse etelään, ja lankee, 90. penink: juostuaan, Keski Mereen,

§. 2. Kaupunkia.

Parisi, Seini wirran rannalla maan sisässä, waltakunnan pää ja hallituskaupunki, Europan ensimmäisiä ja suurimmia fabriikki kaupunkia, wahwa kauppa ja 910,tuh. asuj: 2. Rouen (Ruangi), jossa on 92,tuh. asuj:, isoja fabriikkiä ja wahwa merikauppa.

3. Lille (Lilj), 72,tuh. asuj. ja hyviä fabriikkiä.

4. Kalais (Kalee), Kaletani taikka Franskan salmen rannalla; tästä mennään yli salmen Englantiin.

5. Bresti, 30,tuh. asuj:, waltakunnan ensimmäinen sotalairaston hamina.

6. Nantesi, waltakunnan isoimmia fabriiki ja kauppa kaupunkia, 76, tuh. asuj.

7. Lyon (Liongi), Rooni wirran warrella, waltakunnan parhain fabriiki kaupunki ja suurin Parisin jälkeen, 150, tuh. asuj.

8. Marseille (Marselji), Keski Meren rannalla, waltakunnan kuulusimmia kauppa kaupunkia, 14, tuh. asuj.

9. Toulon (Tulongi), 35, tuh. asuj., warsin hyvä hamina ja yhden laiwasto osan asento paikka.

10. Bordeaux (Bordoo), 100, tuh. asuj., waltakunnan parhaimmia kauppa kaupunkia.

§: 3. Maan laatu. Kauppa. Hallitusmuoto.

Suurimaksi osaksi on Frankriiki tasaisista maata, waan on täällä kuitenkin joita kuita muorimaita, niinkuin Juura muoret, jotka eroittawat tämän waltakunnan Sweitssiä, Alpit, jotka eroittawat sen Italiasta, ja Pyreneian muoret, jotka eroittawat sen Spaniasta. Ilma on ylipää-tään warsin lämmin, lempiä ja ihana. Maa on melkeen kaikin paikoin hedelmällinen ja hyvästi hoidettu.

Muuanne wiedään: wiiniä, wiinaa, hedelmiä ja suuri joukko kaikenlaisia fabriiki ja liikaista tawaroita.

Muualta tuodaan: raaka tarpeita fab-

filöille, laivan rakennusaineita, niinmyös metalleja ja siirtomaa tamarata.

Hallitusmuoto on yksivaltainen. Uskon oppi Romalainen Katoliikkiin. Sotavoima maalla nousee noin 300, tuh. mieheen, ja merellä yli 70. isompia ja pienempiä aluksia.

Frankriikin siirtomaat Afriassa, Afrikassa ja Amerikassa tekewät (paitsi Algerin maata) noin 6000. nelik: penink:

Kuninkaanvaltakunta Spania.

§: 1. Rajat. Suuruus. Vuoria. Wirtoja.

Spanian rajoja koskewat: pohjassa Frankriiki ja Franskan taikka Biskaian meripolvi, idässä ja etelässä Keski meri, ja lännessä Portugali ja Atlantin Meri.

Spania sisällänsä pitää 8,400 nelik: penink:, joilla elää 13. mill: asujamia.

Pyreneian vuoret eroitawat Spanian Frankriikistä ja juoksawat aina Kap Finis terran niemeen asti.

Wirroista owat merkillisimmät: 1. Duero, joka juoksee idästä länteen Spanian ja Portugalin läpitse, ja lankee 100. peninkulmaa pitkänä, Spanian Mereen. 2. Tago, joka juoksee idästä länteen, Spanian ja Portugalin läpitse, ja lankee, 100 peninkulman pituisna, Spanian Mereen.

§. 2. Kaupunkia.

Suurimmita ovat: 1. Madridi, maan kes-
 kessa wastatafunnan pää ja hallituskaupunki,
 200,tuh. asuj: 2. Barcelona, jossa on 120,
 tuh. asuj:, wahwa merikauppa ja taito-
 ahkeruus. 3. Cadixsi, Atlantin Meren
 rannalla, Spanian parhain merikauppa-
 kaupunki, 53,tuh. asuj: ja hywä sotataiwaston
 hamina.

Gibraltari, nuorelle rakettu sotima-
 rustus, Gibraltari salmen rannalla, kuului
 Englannin alle.

4. Alicante, Keski Meren rannalla,
 25,tuh. asuj:; tätä lähellä on Terra
 Bekkian hamina, kuuluisa suolastaan.

Spaniaan kuuluvat myös Keski Meren
 luotomaat Malorka, Minorca ja Ywisa,
 viimeksi nimitetty kuuluisa merisuolastaan.

§. 3. Maan laatu. Kauppa. Hallitus- muoto.

Spania on suurimmaksi osaksi kuurisi-
 ta maata: keskiset maafunnat ovat lamioita,
 korkeita tasa-maita. Maa on ylipäätään
 hedelmällinen, waan aiwan huonosti hoidettu,
 ja taitoahkeruus, kauppa ja operus paikat
 rappiolla. Spaniasa on kuitenkin parhaimmat
 hewoiset ja lampaat koko Euroopassa ja
 ensin ja parhaimmia korkei tammia.

Muuanne wiedään: willaa, silkkiä, wi-

niä, hedelmiä, suolaa, forkkia ja tupakkaa.

Muualta tuodaan: suolattua ja kuivaa kalaa, eloa, laivan rakennusaineita, fabriiki ja siirtomaa tamarata.

Hallitusmuoto on yksivaltainen. Uskonoppi Ruomalainen Katolilkin. Sotavoima maalla tekee noin 50, tuh. miestä. Väestö on vähäinen.

Spanian siirtomaat Afriassa, Afrikassa ja Amerikassa tekivät 5000. nelik: penink:, joilla elää 4. mill: asui.

Kuninkaanvaltakunta Portugali.

§. 1. Rajat. Suuruus. Väkiluku Kaupunkia.

Portugalin rajoja koskewat: pohjassa ja idässä Spania, etelässä ja lännessä Atlantin Meri.

Portugalia on 1,800 nelik: penink:, ja asujamia vähän yli 3 $\frac{1}{2}$ millionin.

Kaupungista ovat waariin otettavia: 1. Lisaboni, Taio wirran warrella, valtakunnan pääkaupunki, 240, tuh. asui:, wahwa merikauppa.

2. Santa Vbesi taikka Setualli, kuuluisea merisuolastansa, ja 3. Porto, kuuluisea wiinistään.

§. 2. Maan laatu. Kauppa. Hallitusmuoto.

Merellä on maa tasainen ja

hiekkainen: keskimaa on sitä vastaan vuorista ja tasaisia on aivan harvassa. Maa on kuitenkin ylipäättään hedelmällinen, vaikka asujamet hoitavat sitä huonosti. Ilma on raitis ja lämmin, vaan ei kuitenkaan niin kuumma kuin etelä Spaniassa.

Muuanne wiedään: winiä, merisuolaa, hedelmiä.

Muualta tuodaan, eloa, kiviä ja suolattua kalaa, puutarpeita, ja fabriikki ja siirtomaa tavaroita.

Hallitusmuoto on yksivaltainen. Uskonoppi Romalainen Katoliikki: Sotavoima maalla nousee 21,000. mieheen, ja laivoastoa on 23. suurempaa ja pienempää alusta, joissa on 12,tuh. miestä varustusväkeä.

Portugalin siirtomaat Afriassa ja Afrikassa tekewät yhteenluettuna 500. nelik: penink:, joilla elää $1\frac{1}{2}$ mill: asujamia.

Sveitsi

taikka

Sveitsin Waltanhtens.

§. 1. Rajat. Suuruus. Jakaus. Kaupunkia.

Sveitsin taikka Helvetian rajoja koskewat: pohjassa ja idässä Saksanmaaz lännessä Frankriikki, ja etelässä Italia.

Sweitsiä on noin 700. nelik: penink: joilla elää noin 2, mill: 200. tuh. asuj.

Sweitsi on 22. siks kutsutuista kantonista, joilla jokaisella on yhdenlaiset wapaudet, waan owat toisiinsa yhdistetyt keskinäiseksi amuksi ja warjoksi: siitä tulee nimi: waltayhtenä.

Parhaimmat kaupungit ovat:

1 Zyrichi, Sweitsin ensimmäinen kaupunki, 12 tuh. asuj.

2 Berni, 20 tuh. asuj: ja wilkas kauppa.

3 Baseli, 21 tuh. asuj: ja wahwa kauppa.

4 Genfi, Genfi järwen rannalla, Helwetian isoin kaupunki, 28 tuh. asuj: ja suuri taitoahkeruus.

§. 2 Maan laatu. Kauppa Hallitusmuoto.

Sweitsi on ylhäisin maa Euroopassa ja, olleekin eteläpuolella, joka on Alpiwuorilta täytetty, sangen wuorikasta. Lämmi on usiammassa wälimaisissa warsin wahwa kesällä, waan korkeimmat wuoret owat ikuisen lumen ja jään alla. Ilma on, maan korkeuden suhteen, kylmempi kuin pohjanmassa olewassa Saksanmaassa. Matallammilla wuorilla on sangen hyviä karjan laitumia, ja wuorten onelmat (lomat) owat

hedelmällisiä. Sveitsissä on paras sarmifarja koko Euroopassa.

Muuanne wiedään: farjaa, juustoa, voita, uuri-kelloja ja muita taitotoita.

Muualta tuodaan: eloa, wiiniä, suolaa ja siirtomaa-tavaroita.

Hallitusmuoto on wapawaltainen kaisissa kantonissa, paitsi yhtä ainoa (Neuchâtel), joka kuuluu Preussian kuninkaan alle niinkin perinto, waan on muuten erikseen Preussiasta.

Uskon oppi on muutamissa kantonissa Ewangeliummillinen Parannettu, toisissa Romalainen Katoliikin. Koko maan sota-voima nousee noin 30:tuh. mieheen.

Italia.

Rajat. Suuruus. Jakaus.

Italian rajoja koskewat: pohjassa Sweitsi ja Saksanmaa; lännessä Frankriiki ja Keski Meri: etelässä sama meri, ja idässä Adriatin Meri.

Italiata on 5,600 neli-k. penink., joilla elää 20 millionia asuj.

Italia jaetaan 3 pääosaan, nimittäin: A) Pohjanen taikka Ylä-Italia; B) Keskinen Italia, ja C) Eteläinen taikka Ala-Italia. Jokaisessa näissä pääosissa on ušampia waltakuntia, niinkuin

A) Ylä-Italiassa: 1 Kuninkaan-waltakunnan Lombardia Benedigi; 2 B)

Keskisessä Italiassa; 1 Suur Hert-
tuanmaa Toskana, ja 2 Kirkko riikka
Paavin valtakunta. C) Ala-Ita-
liassa: Kuninkaanvaltakunta Neapeli D)
Vuotomaat, nimittäin: 1 Korsika (Frank-
riikkiin kuuluma); 2 Sardinia yhdistetty
Ylä-Italiassa olevien Sardinilaisten mai-
den kanssa; 3 Sisilia, yhdistetty Neapelin
kanssa, ja 4 Malta (Englantiin kuuluma).

Hallitusmuoto on kaikkissa yksivaltai-
nen ja uskon oppi Romalainen Kato-
liikki.

S: 2. Vuoria. Maan laatu. Kauppa.

Alppi-vuoret eroittavat Italian Sveit-
sistä, Saksanmaasta ja Frankriikista, ja
laskevat etelään yhden haaran, Apennini-
vuoret, jotka juoksevat koko Italian läpitse
aina Italian ja Sisilian välillä olevaan
Messina-salmeen asti.

Italia on vuorimaata, maan on soi-
stakin tienoita ja suuria lakeita, enimmäiten
Pohjais-Italiassa. Maan maa on ylipää-
tään niin hedelmällinen, ja ilma niin läm-
min ja ihana, että Italiata tavallisesti kut-
sutaan Euroopan Ryytimaaksi.

Muuanne viiedään: eloa, hedelmiä,
silkkiä, viiniä, villaa, enimmäiten Neapelista,
ja tulikiveä.

Muualta tuodaan: kauraa ja suolaa

tua kalaa, metalleja, niinmyös fabriiki- ja siirto-
maa- tavarata.

§. 3. Kaupunkia.

A) Sardinian Kuninkaanvaltakun- nassa.

1. Turini koko valtakunnan pääkau-
punki ja Kuninkaan asuin paikka, Europan
kauniimmia kaupunkia, lähelle 122, tuh. asuj:
2. Genua, Keskimeren rannalla, kuuluisa
merikauppakaupunki jolla on liikanimi ihana,
noin 80, tuh. asuj: 3. Cagliari, pääkaupun-
ki Sardinian luodolla, 27, tuh. asuj:

Sotavoima maalla nousee noin 16,
tuh. mieheen; merellä on se vähäinen.

B) Paavinvaltakunnassa.

Romi, joka on maailman merkillisim-
mia kaupunkia, Paavin asuin paikka; tässä
on noin 152, tuh. asuj: 328 kirkkoa ja 186
luostaria.

Paavi valitaan Kardinalilta, jotka
ovat ne korkeimmat Katoliikkilaiset Papit.
Sotavoima menee 9,100 mieheen.

C) Molempain Sisilian Kuninkaan- valtakunnassa.

1. Neapeli, koko valtakunnan pää-
kaupunki ja Kuninkaan asuntopaikka, jossa

on 360,tuh. asujanta, joista 80,tuh. on Jerjäläisiä, Eatsaroniksi kutsutut, jotka ovat elatus keinoillansa kuuluisat; wahwa kauppa ja taito-ahkeruus; sangen hyödylliset ovat silkin valmistukset.

Ei kowin kaukana tästä on tulta suitsuttawa vuori Vesuvius.

2. Palermo, Sisilian pääkaupunki 172,tuh. asuj.; wahwa kauppa ja suuret silkin valmistukset.

Sisiliassa on Etnan tulta suitsuttawa vuori, sen lajin vuorista suurin, koko Euroopassa, 5,tuh. kynnärää korkia ja juuren- ympärys 20 peninkulmaa.

Sotavoima maalla tekee noin 50,tuh: miestä; merellä on se vähäinen.

Kuninkaanvaltakunta Grekannaa.

§. 1. Rajat. Suuruus. Kaupunkia.

Grekannasta koskewat lännessä Adriatin meri, etelässä Keski Meri; idässä Arkipelagiksi kutsuttu meren saaristo ja pohiassa Turkinmaa.

Grekannaa sisällänsä pitää noin 700 nesik: peninkulmaa, joilla elää wähipleen 1 milliona asujamia.

Kaupungista ovat suurimmat:

1. Atheni, muinoin tietojen ja taitojen koti ja maailman isoimmia kauppa-kaupunkia,

maan nyt siinä ei ole kuin noin 20,tuh. asuj:

2. Nauplia taikka Napoli di Romania, Morea nimisellä niemimaalla 12:tuh. asuj:

Tähän valtakuntaan kuuluvia luotomaita ovat: Negroponti, Hydra, jolla on lavea ja kuuluksa meri kauppa ja Sykladien saari Eihermä.

§: 2 Maan laatu. Kauppa. Hallitusmuoto.

Greekan maa on hedelmällistä, maan aiwan kehnosti hoidettua vuorimaata, jossa on ilma mitä hempeintä.

Muuanne vietään: öljyä, hedelmiä, silkkiä, pummulia ja farjaa.

Muualta tuodan: fabriikki ja siirtomaa tavarata.

Hallitusmuoto on yksivaltainen. Uskonoppi Greekalainen Katoliikkiin.

Jonian Luotomaiden Vapautta.

Tämä suur Britannian hoidon alla oleva valtakunta, 47 nelik: penink: iso, on seitsemästä, Greekanmaan länteyen rannan luona olevasta saaresta: Korfu, Refalonia ja Tsante ovat suuremmat. Asujamia nusee 200,tuh: henkeen

Maa on vuorista maan ylipäätän hedelmällistä ja kasvaa sängen hyvää öljyä, viiniä ja kaikenlaisia ihanoita hedelmiä. Ilma on raitis ja lempeä.

Europalainen Turkinmaa

§. 1. Rajat, Suuruus, Vuoria.

Europalainen Turkinmaa koskee etelässä Greekanmaata, Arkipelagia ja Marmori järviä; lännessä Adriatin Merta ja Österriikin valtakuntaa, pohjassa niitä Österriikin maita jotka eivät ole Saksanmassa niin myös Benäjäätä, ja idässä Mustaa Merta. Europalainen Turkinmaa tekee 9,400 neli. peninkulmaa, joilla asuu vähilleen 10 millionia ihmisiä. Aasiassa ja Afrikassa olevain maiden sa kanssa tekee Turkinmaa 43tuh. neli. penink: joilla elää 21 million: ihmisiä, jotka kuuluvat viiteen erilaiseen päälahkokuntaan ihmis sukukunnasta.

Balkanin vuori, yksi haara alpista juoksee lännestä itään aina Mustaan Mereen asti.

§. 2. Kaupunkea.

Konstantinopeli, Turkin kielellä Stambuli, Marmori järven rannalla, Sultanin taikka Turkin Keisarin asuntopaikka ja valtakunnan pääkaupunki jossa on 800,tuh.

asujanta; 485 moskeeaasi kutsuttua Mahometin firikka; 5tuh. rukoushuonetta; sangen hywä hamina ja lawia kauppa wanhan maailman kanssa.

2. Adrianopeli, Maritsa wirran warrella, wahwa kauppa kaupunki; 80,tuh. asujanta.

3. Saloniki, Konstantinopelin jälestä parhain kauppa kaupunki Europalaisessa Turkinmaassa; 32,tuh asuj:

Turkinmaan alle wielä kuulumia Greekan luotoja owat: a) Rhodos b) Kandia taifka Creeta. Hoitomaita Turkin Keisarin alla owat: Ruhtinanmaat Moldawa ja Walakkia jotka hallitaan omilta Hospodariiksi kutsutuilta ruhtinoiltaan, elinajaksi Sultanelta wirkaansa asetetut ja hänelle weron maksawaiset.

§. 3. Maanlaatu. Kauppa. Hallitusmuoto.

Europalainen Turkinmaa on wuorista maata waan löytyy tasamaitakin ja maa on sangen hedelmällistä waan warsin huonnosti wiljeltyä. Kuitenkin kasmaa täällä parhain pummuli ja tupakka koko Europassa.

Muuanne wiedään: pummulia, silkkiä, willaa, tupakka, sarwikarjaa ja sahwiaani nahkaa joka on parasta Europassa.

Muualta tuodaan: kaikenlaisia fabriikki-

ja siirtomaa tavaroita. Merikauppaa käyvät eninmiten muukalaiset. Hallitus muoto on yksi valtainen. Uskon oppi on Mahometin ja kaikia eriuuskaisia ylenkatsovat Turkkilaiset.

Asia.

§. 1. Rajat. Suurus. Väkiluku.

Asiata koskevat: länessä Afrika, Keski Meri, Musta Meri ja Europa; pohjassa Kutjan Meri; idässä Hiljainen Meri ja etelässä Indian Meri.

Asia tekee 850, tuh: nelik: penink:, joilla on noin 5. taikka 600. million: asujanta.

§: 2. Meriä. Laksia. Salmia.

1. Arabian laki (Punanen Meri) Arabian ja Afrikan välillä aina Suetsin taipaleeseen asti.

2. Persian laki, Aialaisen Turkinmaan, Persian ja Arabian keskeissä.

3. Bengalin laki, Esi- ja Taka-Indian välillä.

4 Kiinan Meri, Taka Indian, Sunda luotojen ja Kiinan välillä. a) Beeringin Salmi, (Unian Salmi) 12 penink. leviää, eroittaa Asian Amerikasta.

b) Sunda Salmi, Sumatra ja Jawa-suotojen välissä, on Kiinassa purjehtimaisien tavallinen kulkupaikka.

§. 3. Wuoria. Järviä. Virtoja.

Siberian wuoret, juoksevat monella eri-nimellä Kirgisiläisten kankailta aina Dhorssin mereen, eroittaen Siberian Keskeisestä Asiasta. Himalaia taiikka Himalah eroittaa Esi Indian Tiberistä. Dawa-lagiri (Balkia wuori), Himalaia wuorten ja koko Maailman, tähän asti tuttu korkein Wuori-nppylä, nousee lähelle 14 tuh: kynnärää yleimmäksi merta. Kaukasus, Mustan ja Kaspin merten välillä. Kaspin Meri, maan isoin järvi, näkymäisettä weden ulos juoksutta.

Virtoja 1. Eufraati, alkaa Asia-laisessa Turkinmaassa, yhdistäksen Tigris wirran kanssa lankee 200. penink: juostuansa Persian Lahteen 2 Indus. lähtee Himalaia-wuorilta ja juoksee pohjasta etelään Afganistan ja Beludschistan läpitse Indian mereen, 340 penink: pitkä. 3. Ganges alkaa Himalaia wuorilla, juoksee etelä itää koiden Bengalin Lahteen, 300 penink: pitkä. 4. Jangtsekiangi taiikka Sininen Virta, joka alkaa Tiberin korkeilla tasamailla ja lankee 550 penink: juostuansa Hoanghoi lahteen. 5 Hoangho taiikka Kelta-

nen Wirta, joka alkaa eteläisessä Mongoliassa ja lankee 430 penink: juostuansa Hoanghoi lahteen. 6 Obi, joka lähtee Mongoliasta ja lankee, 640 penink: juostuansa, Rurjan meren Obi lahteen.

§. 4. Jakaus. Kaupunkia.

Asia kohotaksen keskeistä mainion suureksi vuoritasamaksi. Tällä tavalla on luonto jakanut Asian mannermaan 3. osaan.

A) Pohjais Asia, se on Siberia ynnä Kirgisiläis kankaiden Tansa jotka kuuluvat Venäjän wallan alle. B) Korkia taikka Keskinen Asia, se on: 1. Kaukasian maat, kuuluvat Venäjän valtaan. 2. Wapa Tatarinmaa taikka Turkistani, jaettu moneen valtakuntaan. 3. Kiinan alle kuuluva Korkia Asia, se on: Mongolian, Mandschurin, (Tungusian) ja Tibetin maat jotka ovat korkeimmat vuorimaat koko maan päällä j: m:

C) Eteläinen Asia, se on: 1. Asialainen Turkinmaa. 2 Arabia, jaettu moneen valtakuntaan. 3 Iranitaikka Persia. 4. Afganistani. 5. Beludschistani. 6. Itä India se on: a) Esi India taikka Hindostani (isoimmaksi osaksi Britannian alla. b) Lata India, jaettu usiampiin valtakuntiin. 7. Kiina.

D) Asian Luotomaat: 1. Seiloni.

(Englandin) 2. Sunda Luodot, jotka ovat: a) Sumatra, b) Jawa (Hollandin) c) Borneo. d) Celebes. 3. Molukki luodot. (Hollandin). 4. Filippiinit, (osaksi Espanian). 5. Japanin luotomaat.

§ 5 Maan laatu. Kauppa. Asujamet.

Kuin Asia kuuluu kolmeen Ilma vyöhön, pohjaisspuoliseen kylmään, lempeään ja wariin vyöhön, niin on Asiassa kaikenlaaisia ilmoja kylmemmästä lämpimimmään. Monta tienotta on pohjaisessa ja keskisessä Asiassa, joissa ihmiset ei saata asua, jonka siaan eteläinen Asia kuuluu Maan hedelmällisimpiin maiden joukkoon.

Asialaiset eivät itse käy muuta kuin maakauppaa, Karawaaniksi kutsutuissa suurissa kauppaseuroissa. Merikaupan käyvät Europalaiset, olletikin Englandilaiset. Asialaisten taito ahkeruus on ylipäätään ei kowin suuri. Europalaiset käyvät Asiasta: 1) Teetä ja posteliiniä, Kiinasta; 2) pummulia ja pummulifankaita, silkkiä ja silkki fankaita; 3) kahwia ja sofuria, riisiä nimisiä jyvii; 4) helmiä, kalleita kiviä, tinaa ja elfenbeenii, Indiasta; 5) Turkinahkoja, Siberiasta.

Asiassa on asujamia 3 pääsuwusta: walkeasta, keltasesta, ja mustanruskeasta. Mahometin ja Wakanaallinen usko ovat enimmäin lewitetyt. Kristityitä on ainoastaan

17 millionin paikkoin. Asian kansoista ei ole yhtäkään oikein sivistynyttä. Siberiassa on monta kesytointa kansakuntaa, ja kokiassa Asiassa ovat melkeen kaikki paimen kansoja.

§ 6 Kaupunkea.

A) Aisialaisessa Turkinmaassa

Smyrna, vähässä Asiassa, 120:tuh. asuj; tässä osassa Turkinmaata parhain kauppa kaupunki. Damasko suuri maakaupunki Syriassa, 200:tuh. asuj. Jeerusallmi Palestiinassa, entistä vasten nyt vähäinen ja huonosti rakettu kaupunki, 12:tuh. asuj.

B) Arabiassa.

Mecca, 18:tuh. asuj. Mahometin synnyin paikka, jonka tähden tähän kaupunkiin joka vuosi rientää suuri joukko Mahomettia uskovaaisia, synninkatujia.

C) Esi Indiassa taikka Hindostanisissa. (Englantiin.)

Kalkutta, Bengalin pääkaupunki, Englantiin Itä Indiassa; 700,tuh. asuj. lauea kauppa ja taito ahkeruus. Madraasi, Koromandeli rantamaalla, 460 tuh. asuj. mahwa kauppa ja iso taito ahkeruus. Bombai 160 tuh. asuj. iso kauppa ja taito ahkeruus.

Britannian alle kuuluvissa maissa Itä Indiassa tekee wäki luku yhteenluettuna 83 millionaa.

D) Kiinassa.

Kantoni, waltakunnan parhain kauppa-kaupunki, ontähän asti ollut ainoa paikka jossa Europalaisten annettiin käydä kauppaa; 800 tuh. asuj. Peekingi, pääkaupunki ja Keisarin asuntopaikka, on sekä isoin että wäkirikkain kaupunki koko maailmassa, $1\frac{1}{2}$ millionia asuj.

Kiinan waltakunta on wäkirikkain koko Maan päällä ja Wenäjän wallan jälkeen suurin kaikista. Sen ala tekee 160 tuh. neli. penint. paikkoin, ja asujanten määrä warmaan 270 taikka 300 millionia.

E) Itä Indian Luotomailla.

Batavia, Jawa-luodolla, Hollandilaisten alla olevien maiden pää kaupunkia, josta wiedään muuanne paljo kahwia, sokuria, pippuria j. m.

Afrika.

§: 1. Rajat. Suuruus. Laξsia. Wuoria. Virtoja.

Afrikata koskevat: pohjassa Keski Me-

ri; lännessä Atlantin ja Ethiopian Meret; etelässä Ethiopian Meri; idässä Indian Meri, Arabian Lahti ja Asia.

Afrikata on 530. tuh: nelik: penink: ja sen asujamia 100 millionia.

§: 1. Lahtia. Vuoria. Niemiä. Wirtoja. Guinean Lahti, ylä ja Alla Guinean välillä. Atlas vuori juokse Atlantin Merestä lähtien pitkin pohjais rantaa aina Egyptiin asti.

Niemen nemiä: a) Kap Verdi, taikka ruohon päinen niemi, Senegambiasa. b) Hywäntoimonniemi (Goda Hoppsudden) eteläisin Afrikasta.

Niili wirta juoksee etelästä pohjaan, Abyssinian, Nubian ja Egyptin läpitse ja lanksee 350. penink: juostuansa, Kesti Mereen.

§: 2. Jakaus. Maat.

A) Pohjainen Afrika, jossa on: 1. Nyöwäriwaltakunnat, jotka ovat: a) Tripoli, b) Tunis. c) Agieri (lue Alschiiiri) josta yks osa on Frankrikin. d) Keisarin taikka Sultanin waltakunta Marokko.

B) Keskinen Afrika jossa on. 1 Sahara suurin hiekka lafia koko Maan päällä. 2 Sennegambia. 3. Ylä Guinea. 4 Sudani taikka Nigritia. 5. Nubia (osaaksi Turkin alla). 6 Abyssinia.

C) Eteläinen Afrika. jossa on: 1. Ala Guinea taikka Kongo, ynnä siellä olevien Portugiisin siirtomaiden kansa; 2. Kapmaa (Niemimaa), Britannian alle kuuluma. Rantamaat Sofala ja Mosambiki jossa on Portugalijilla siirtomaita j. m.

D) Luotomaat: 1. Maderan saaresto, etelä länteen Gibraltarista. (Portugalin omaisuus). 2. Kanaria Luodot (Spanian omaisuus), joihin myös kuuluu Ferro, jonka läpitse ensimmäinen puolipäivän piiri on vedetty. 3. Berdi niemen Luodot (Portugalin omaisuus). 4. Santa Heleena (Britannian). 5. Madagaskari. 6. Maskareinit). Britannian ja Frankriikin omaisuuksia).

S. 3. Maan laatu. Kauppa. Asujamet.

Afrika on suurimmaksi osaksi kuuminassa wyössä (Zonissa), jonka tähden ilma täällä on kuumin ja muuten suuri puutos vedestä. Talvi ei ole muu kuin alinomainen kuukausimäärä pitkä sade.

Merikauppa käydään kokonaan Europalaisilta, waan on vähäinen, sitä kauppaa vasten jota he käyvät Afiassa ja Amerikassa. Pohjais ja Keskeisessä Afrikassa käydään maakauppaa Karawaanissa. Taito ahkeruus on aivan vähäinen.

Europalaiset käyvät Afrikasta: 1) Eloa, olletikin riisiksi kutsuttua, ja wehnää, Pohjais Afrikasta; 2) winiä, 3) kahwia, Maskareini saarelta; 4) pummulia ja elsenbeenä (elefantin hampaita) etelä Afrikasta. Europalaiset ostivat myös ennen orjia täältä, waan nyt on se kurjallinen kauppa kieletty waikci wieläkään loppunut. Afrikan asujamet kuuluu kahteen ihmisSukuun: mustaan ja walkeeseen. Kristittyitä on aivan vähä. Mahometin usko on lewinnyt Pohjais Afrikassa. Melkeen kaikki Negeriläiset ovat Pakanoita. Pohjas Afrikan asujamet, jotka ovat sukuisin Arabialaisia, ovat puolisiwistyneitä, waan usiammat Negeri suwut kesyttömiä.

§ 4 Kaupunkeja.

1 Kairo, Niili wirran rannalla, Egyptin pääkaupunki, 300 tuh. asuj. ja wahwa kauppa vanhassa mailmassa. 2 Alexandria, Keski meren rannalla, 30 tuh. asuj. ja wahwa wehnän ja ohran kauppa. 3 Tripoli, Keski meren rannalla, pääkaupunki Nyöwäri waltakunnassa Tripolisssa, 25 tuh. asuj. ja hywä kauppa. 4 Tunis, Keski meren rannalla, pääkaupunki Nyöwäriwaltakunnassa Tunisissa, 150 tuh. asuj. ja hywä kauppa ja taito ahkeruus 5 Algieri, Keski meren rannalla,

50:tuh. asuj. ennen Ryöwarivaltakunnan Algerin pääkaupunki, vaan 1830 omistivat Frankriikiläiset sen itselleen.

Egypti kuuluu Turkin vallan alle, vaan sillä on ollut nyt jo byrvän aikaa oma hallitsiansa, Mehemet Ali nimeltä, joka kuitenkun maksaa Keisarille veroa. Alger, Tunis ja Tripolis kutsutaan ryöwarivaltakunniksi sentähden että niiden asukkaat ennen Algerin anastamista roivosivat Europalaisten Keskimerta kulkewia laivoja, ja Europan valtakuntiin piti maksaman heille veroa että saada kauppalaivansa näiltä rauhoitetuksi.

5 Kap.kaupunki, 20: tuh. asuj. on pääkaupunki Britannian etelä Afrikassa olemisssa siirtomaissa ja Itä Indiassa purjehtimaisien lepo paikka.

Amerika.

§: 1. Rajat. Suuruus.

Amerika koskee pohjassa Kutjan merta; idässä ja etelässä Atlantin merta; ja lännessä Hiljaista Merta.

Amerikaa tekee 660.tuh. neliq. penink. ja asujamia on noin 40. million.

Amerika on Vuonolta jaettu kolmeen osaan.

A) Pohjais Amerikka, Kutjan merestä Panaman taipaleeseen. B) Etelä

Amerika. C) Läns India, tuoto-
maat Pohjais ja Etelä Amerikan vä-
lillä.

S: 2. Lafsia. Buoria. Järviä. Virtoja.

1. Baffinin lafsi, Grönlandin
läntisellä puolella, yhdistää Atlantin meren ja
Rutjan meren. 2. Hudsonnin lafsi,
Britannian alle kuuluvassa Pohjais Ame-
rikassa. 3. Meksiko lafsi, jonka ympä-
rillä on Meksiko, Pohjais Amerikan
valtakunnat ja Kuba. Magellanin salmi,
Etelä Amerikan ja Etelämaahan (Elds-
landet) välillä,

Kordillerien vuoret juoksevat
Amerikan eteläisestä niemestä pohjaakohden
pitkin läntistä rantaa ja Pohjais Amerikan
läpitse aina Rutjan mereen asti. Kap Horni on
Etelämaan viimeinen niemi.

Järviä: 1. Ylä järvi Pohjais
Amerikassa. 2. Ontario joka Lorentso
virran kautta juokse Lorentso lahteen.

Virtoja: 1. Mississippin lahti juoksee
Amerikan Vapamaitien läpitse poh-
jasta etelään ja laskee 400 penink: juostu-
ansa uuden Orleannin tienoissa Meksikon
lahteen. 2. Marannon lahti Amatsoni
virta, suurin koko maan päällä, alkaa
Perussa ja juoksee Brasilian läpitse Atlan-
tin mereen 1350. penink. pitkä.

3. Parana alkaa Brasiliasta ja laskee Rio dela Platan (Hopianvirran) nimellä Atlantin mereen, 450. penink. juostuansa.

§. 3. Jataus. Maat.

A) Pohjais Amerika sisällänsä pitää: 1 Pohjas Napamaat taikka muutamia osittain tuntemattomiaakin luotomaita, joiden joukkoon kuuluu Grönlandi, (Ruohopäinen maa) osaksi Danmarkin omaisuus. 2. Britannian Pohjais Amerika, johon kuuluu Kanada, Uusi Foundlandi j. m. 3. Venäjän Amerika, Beeringin Salmen tienoissa. 4. Pohjais Amerikan yhdistyneet Wapawaltakunnat. 5. Wapawaltakunta Meksiko. 6. Keskeisen Amerikan yhdistyneet Wapawaltakunnat.

B) Etelä Amerika sisällänsä pitää: 1. Wapawaltakunta Kolumbia 2. Wapawaltakunta Peru. 3. Wapawaltakunta Boliwia. 4. Wapawaltakunta Kiili 5. Patagonia ja Tulimaa joilla on vielä wapaat peri asujamensa. 6. Yhdistyneet Wapawaltakunnat Plata, saman nimisen virran ympärillä. 7. Wapawaltakunta Paraguay. 8 Wapawaltakunta Uruguay. 9 Keisari-waltakunta Brasilia. 10 Gu-

pana, Frankriikin, Hollandin ja Englannin kesken jaettu siirtomaa.

C) Läns India sisällensä pitää: 1. Isot Antilli luodot, nimittäin a) Kuba ja b) Portorico (Spanian.) c) Jamaika (Suur Britannian.) d) Bapawaltakunta Haiti taikka Santa Domingo. 2. Pienet Antillit taikka Karaibi Luodot, jaettut Suren Britannian, Frankriikin, Hollandin, Danmarkin, Spanian ja Ruotsin kesken 3. Bahama taikka Lufaian luodot, Suur Britannian.

§. 4. Maan laatu. Kauppa. Asujamet.

Kuin Amerikan maita on neljän ilman alla ja koska se on sangen hedelmällistä, ja rikasta vedestä, niin on tämä maan osa soveljas kasvattamaan kaikkia viljoja, ja hänessä on ilman sitä joitakuita omituisiakin, jotka ovat muutetut Amerikasta Europaan, niinkuin potaatit ja tupakka. Kuitenkin on Amerika saanut toisesta maasta paljon uusia eläimiä ja kasveja niin kuin hevosia, sarmikarjaa, kahvipuun, sokuri pillin jotka kaikki menestyvät siellä warsin hyvin, ja joita ennen Amerikan löytämistä siellä ei ollutkaan. Kauppa Amerikan kansa on voitollinen Europalaisille jotka siellä vaihtawat taitoröitänsä luonnon tawaroihin; sillä taito ahkeruus Amerikassa

päitsi Pohjais Amerikan yhdistyneissä Wapawaltakunnassa, on aivan vähäinen.

Amerikasta wiedään muuanne: 1) siirtomaa tawaroita, niinkuin kahvoja, rommia, sokeria, puumulia, tupakkaa, siniväriä, mahogni-puuta; 2) turkki nahkoja ja nahkaa; 3) Walaskaloja ja hylkeitä; 4) Hopiata, Kulta, platinaa ja kalleita kiviä.

Amerikkaan tuodaan muualta: erilaisia fabriikki ja käsuteko töitä ja muinoin Neegeri orjia Afrikasta.

Amerikassa on ihmisiä kolmesta pääsuvusta: 1) Waskipunainen suku 12 millioonia joita Amerikan periaasukat ovat, Europalaisista Indianiksi kutsutut; Europalaisien jälkisiä (15 milloinia) joiden esiwhimmat tulivat tänne vuonna 1492, ja siitä lähtien ovat panneet allensa melkeen koko Amerikan. Näistä on 10 million: Englantilaisien, Skottilaisten ja Iriläiläisten jälkisiä ja ovat Pohjais Amerikan waltakuntien pääkansa; 4 million: Spanialaisten jälkisiä ovat wallan päällä Meksikossa, Keski Amerikassa ja Etelä Amerikan Wapawaltakunnissa; 1 milliona Portugalilaisia, jotka ovat wallan päällä Brasiliassa; 3) Neegeriläisiä (noin $7\frac{1}{2}$ million:) joita Europalaiset ovat ostaneet Afrikasta orjiksi. Naimisten kautta näitten pääsukujen välillä on tullut seoitettu suku (noin $5\frac{1}{2}$ million:). Katoliikkiin

usko on pääuskona Etelä ja Keski Amerikassa, Meksikossa, Haitissa ja Espanian siirtomaissa. Ewangeliumillinen usko on yhteinen Pohjas Amerikassa. Suuri osa Indianisti on Pakanoita.

§ 5 Kaupunkia.

A) Pohjais Amerikan Yhdistyneis- sä Waltakunnissa:

Washingtoni, 20 tuh asuj., yhdistetyn pääkaupunki, Hallituksen ja Presidentin asunpaikka.

Philadelphia, Delawari wirran rannalla, jossa on 210:tuh. asuj.; mahwa kauppa ja taito ahkeruus, niin myös yhteinen rahan teko paikka.

Niu Yorki, Hudsoni wirran rannalla, jossa 240, tuh. asuj. mahwa taito ahkeruus ja parhain kauppa koko Pohjas Amerikassa.

Bostoni, jossa on mahwa kauppa ja taito ahkeruus, 70, tuh. asuj.

Baltimore, noin 90 tuh asuj. warsin mahwa kauppa ja taito ahkeruus.

Pohjais Amerikan Wapawaltakunnat, joita nyt on 26, ovat yhdistyneet liittowaltakunniksi jonka yhteiset asiat hoidetaan joka waltakunnasta yhteen kountuneilta asianmiehiltä, jotka hallituksella on sekä lakia säätämä että lain-täyttämä woima, sillä tavalla nimittäin,

että Presidentti, joka valitaan joka 4 vuosi, on hallituksen päänä; asiamiesten kokouksesta taas on lakia säätävä voima.

Kaikki uskon opit ovat luvalliset, ja maassa ei tunnusteta yhtäkään pääopiksi. Tätä valtakuntaa on 114 tuh. nelikulmaista peninkulmaa, joilla elää noin 17 millionaa asujamia; ilman sitä on se maailman toinen merivaltakunta. Nämä yhdistyneet valtakunnat ovat perijyydestä Englannin siirtomaita, vaan tekensivät vapaaksi vuonna 1776.

B) Yhdistyneissä Meksikon Valtakunnissa:

Meksiko, liiton pääkaupunki, niimmös asiamiesten kokouksen ja Presidentin asunpaikka; 180, tuh. asuj. ja vahva kauppa.

Guanakato, jonka vierellä on valtakunnan rikkaimmat hopiakainannot, 35 tuh. asuj.

Wera Kruz, Meksiko lahden rannalla, 18 tuh. asuj. ja vahva kauppa.

Meksiko on hapiasta rikkain maa kokomaailmassa, ja sillä on yhdenlainen hallitusmuoto kuin Pohjais Amerikan Yttowaltakunnalla.

C) Kolumbian Vapavaltakunnassa.

Bogota, pääkaupunki niimmös asia-

miesten kokouksen ja Presidentin asuin paikka; 40 tuh. asuj. 4,300 hyynärää ylempänä merta.

Rwito, nuorten lomassa waan kuitenkin 4,350 hyynärää ylempänä merta; 70 tuh. asuj. ja wahwa kauppa.

D) Bapawaltakunnassa Perussa.

Lima, pääkaupunki, niinmyös asiamiesten kokouksen ja Presidenten asuinpaikka, noin 70 tuh. asuj.

Perussa on rikkaimmia hopia ja kulta kaivantoja.

E) Platan yhdistyneissä Bapawaltakunnissa:

Buenos Ayres, Plata wirran rannalla, pääkaupunki ja asiamiesten kokouksen ja Presidentin asuinpaikka, 90. tuh. asuj. ja wahwa kauppa.

F) Keisarin Baltakunnassa Brasiliassa.

Rio Janeiro pääkaupunki, Keisarin asuinpaikka, 200 tuh. asuj. taito ahkeruus ja warsin wahwa kauppa.

Brasiliata on 135 tuh. neliä penint: joilla on 6 millionaa asujamia ja Brasilia on kullasta rikkain maa koho maan päällä. Hallitusmuoto on yfswaltainen.

G) Läns Indiasa.

Hawanna pääkaupunki, Spaniaan kuuluiwalla luodolla, Kuba nimeltä, 150: tuh. asuj. ja wahwa kauppa.

Meksiko, keski Amerikka ja ne 7 nykyistä Wapawaltakuntaa Etelä Amerikkaassa (yhteen 254 tuh. neliä. penink. ja asujamia noin 26 million.) olivat ennen Spanian siirtomaita, waan ovat wähitellen vuosien 1810—1825 wälillä tehneet wapaaksi.

Australia.

§. 1. Olo. Suuruus. Osat.

Australia, se on Etelämaat, on yhdestä mannermaasta ja suuresta joukosta isompia ja pienempiä luotomaita ja saaria joiden kaikkein ympärillä on Hiljainen Meri ja Indian meri.

Australian luotomaat tekewät yhteen luettuna 160 tuh. neliä. penink. ja asujamet noin 2 millionaa.

Uusi Hollandi, Australian mannermaa, tekee 140 tuh. neliä. penink. joilla on noin $\frac{1}{2}$ mill. asujamia. Tämän itäisellä rannalle jota kutsutaan Uudeksi Etelä Walisiksi ovat Englantilaiset perustaneet siirtopaikkoja joihin he laittawat pahan-tekijöitänsä.

Waariin otettawimmat luodot ovat:
1 Uusi Guinea. 2 Uusi Seeland. 3

Waan Diemenin Maa. 4 **Uusi Bri-**
tannia. 5 **Seura luodot.** 6 **Sand-**
wichin luodot.

§ 2. Maanlaatu. Tuottamat. Asujamet.

Kuin Australia on suurimmafsi osafsi
Euummassa wyössä (zonissa) niin on ilma-
hywin lämmin, waan meri haalakoittaa
luitenkin Euumuuden.

Australiassa on puute syötävistä eläi-
mistä, jonka tähden monta sukua sen asu-
jamista on ihmisen syöjiä; Europalaiset ovat
kuljettaneet tänne hevosia, sarmikarjaa ja
elo laija j. m. Australialaishilla ei ole suurta
kanssakäymistä keskenään, waan vielä
wähemmin muiden maan asujanten kanssa.

Uus Hollandi ja lähiset luodot ovat
asutut Papuiksi taikka Australian Neegeri-
läisiksi kutsutuista ihmisistä, jotka elävät
täydellisessä luontokappaleen tilassa. Muussa
Australiassa asuvat Malajit, iholtaan mus-
tanruskioita. Sandwichi ja Seura luotojen
asujamet ovat osiksi ortaneet Kristin uskon,
waan muut Australian asujamet ovat
Pafanoita.

Wirheitä:

Sivu 15 rafi 7 seisoo: Australia, lue: Australia.

— — — 8 seisoo: Saarita, lue: Saaria.

— 22 — 20 seisoo: salwi, lue: salmi.

— 24 — 23 seisoo: Wojan, lue: Pohjan.